DET STOD I AVISEN

1829

LOTTE FANG

DET STOD I AVISEN

1829

LOTTE FANG

DET STOD I AVISEN 1829

Tekst:
Lotte Fang

Lay-out + tryk:
Grønagers Bogtryk + Offset

ISBN 87-88717-20-8

Roskilde 1989

Denne udgivelse fra 1989 er med Lotte Fangs godkendelse digitaliseret og "genudgivet" i PDF-format på hjemmesiden www.Roskildesudvikling.dk i 2019.
Det originale værk er trykt i A4-format.

I forbindelse med digitaliseringen, er en fejlagtig billedtekst på side 28 rettet, og i forhold til teksten på side 13 kan gøres en tilføjelse:

Flere steder er nævnt en hvidtølsbrygger Rothschildt, som Lotte Fang eftersøger forgæves med focus på Ringstedgade. Det har senere vist sig, at Lotte Fang har været tæt på, for bryggeriet har været placeret i hjørneejendommen Skomagergade/Ringstedgade, som vi i dag kender som "Farver Hammers gård" - og den var på tidspunktet ejet af købmand Elias Rothschildt.

Det forekommer sandsynligt, at Rothschildt havde sin købmandsforretning med indgang fra Skomagergade, og han var registreret her i folketællingen fra 1834. Det tilhørende hvidtølsbryggeri har ligget i bagbygningerne, som har straks sig langs Ringstedgade.

Det var Elias Rothschildt, der i 1839 solgte ejendommen til farver Hammer.

FORORD

Igennem årene har jeg følt, at der manglede en registrant af „Avis for Roeskilde og omegn" og de følgende aviser, indtil registreringen af de daglige aviser begyndte i Lokalhistorisk arkiv på Roskilde Bibliotek i 1968.

Kilderne til 1800-tallet i Roskilde er mangelfulde og ofte er det aviserne, som leder på vej til andre kilder eller som viser sig at være det eneste sted, begivenheder eller personer er omtalt.

Denne mangel prøves der nu at rådes bod på med „Det stod i avisen", som er en registrant af artikler, annoncer m.v. Registranten er en fortløbende gengivelse af indholdet af aviserne, nummer for nummer. I nogle tilfælde gengives indholdet af en artikel, i andre tilfælde citeres ordret (dog er benyttet moderne retskrivning) nogle gange begge dele. Dette er gjort, dels for oplysningernes skyld, dels for at sprogtonen kan fornemmes. I nogle tilfælde har jeg følt, at en kommentar var på sin plads. Registret skulle gøre det muligt at bruge bogen til opslag.

Selv synes jeg, at 1829's Roskilde er kommet nærmere, og jeg er ikke i tvivl om, at en registrering af aviserne vil medføre at årstal bliver ændret.

Jeg håber, at „Det stod i avisen", både vil gavne og glæde.

Roskilde, januar 1989

Lotte Fang

Avis for Roeskilde bye og omegn . . 9, 11, 17-18
Aviser/ugeblade 9-11
Badeanstalt 15
Borgervæbning 34-35
Brandvæsen 34-35
Brangstrup, præsteenke 33
Bryggerier 13, 21, 24-25, 35-36
Brændsel 21-22, 24, 25, 26, 27, 31
Dagvognen 27
Domapoteket 26
Domkirkestræde 25
Fattiggården 16
Fjeldsted, S. malermester 33
Fjorden, opmudring 24, 25
Folkefester 12, 27, 29-30
Forskønnelsesselskabet for Roskilde købstad . 13
Gader 14, 17
Gjemsøe, Johan Hendrick Tauber, udgiver 11, 17-18, 21, 23, 26, 36, 38, 39
Gråbrødre kirkegård 12
Hage, Johannes Dam 13, 15, 32
Handel 24, 37-38
Hansen, M. F., litterat, Køge 29, 36
Hansen, Peder (gamle), vognmand 39
Hansen, Peder (unge), vognmand 26
Hersegade 26
Hundetegn 26
Hytter, C. F., udgiver 10
Høffner, farver 36
Højbrønd 16, 28-29
Klostermarken 13
Knudsen, Mads, ølbrygger 35-36
Kobbermøllen 13
Kragh, fæstemand 16
Lille Fiolstræde 12-13
Madsen, Lars, gæstgiver 21
Madsen, Ole, tømmermester 26
Maglekilde 16
Marked 20
Melander, skræddermester 16, 26
Møllehusene 21
Møller, L. C., apoteker 26, 29
Renz, blikkenslager 38
Restauranter m.m. 14, 34
Roars kilde 13
Roskilde, beskrivelse 37
Roskilde Kro 34
Rothschildt, E. L., købmand, brygger 13, 21, 24-25, 32
Rådhuset illumineret 12
Schreiber, M., chokoladehandler 38
Schricht, I., kammager 38
Sct. Gertruds kilde 13
Sct. Ibs kilde 13
Sct. Jørgensbjerg kirkegård 12
Sejllads 24
Sivertsen, H., smedemester 22
Skandinavien 25
Skeletfund 22
Skole 23
Skomagergade 22
Skomagergade 1 33
Slagtere 39
Social forsorg 36
Sparekasse 31, 32
Steffens, Henrik, forfatter 9
Storvask 16, 28-29
Støden 14
Sveistrup, kaptajn, gæstgiver 18, 35
Svogerslev 37, 38, 39
Teater 17, 18, 19, 21, 29-30
Tilskueren i og uden for Roeskilde 10
Tuttesti 13
Vask 16, 28-29
Vejvæsen 27-28
Vægtere 32
Zahle, Sophus, præst, digter 30
Øl 13, 21, 24-25, 35-36

18
Løverdagen
No. I.
29.
den 1. August
Avis for Roeskilde Bye og Omegn.
Samlet og udgivet ved J. H. T. Gjemsøe i Roeskilde.
Trykt hos Canc. Assessor P. S. Martin i Kjøbenhavn.

Roskildes første rigtige avis

Den 1. august 1829 fik Roskilde sin første rigtige avis. Grunden til at det ikke skete før, kan der kun gisnes om, men det er formodet at det skyldtes to ting: det var ret let at få fat i aviser fra København, hvori man kunne blive orienteret om, hvad der skete dels i hovedstaden, dels i resten af landet og i udlandet. Desuden må det antages at Roskilde med sine mindre end 2000 indbyggere var for lille et grundlag for en avis. Med så få indbyggere må det også have været forholdsvis let at få at vide, hvad der skete i byen. Alle må på det nærmeste have kendt alle. Inden 1829 var der dog gjort to forsøg med bladudgivelser i Roskilde.

Roskildes første ugeblad

Det første forsøg stod ingen ringere end den senere forfatter Henrik Steffens for. I 1785 var familien Steffens flyttet til Roskilde, hvor sønnerne kom til at gå i Katedralskolen. Henrik Steffens skrev i sine erindringer, at han i sin fritid lavede naturstudier og bl.a. læste Fieldings, Tom Jones, og at han begyndte at skrive romaner i samme stil. I 1787 - 14 år gammel - udgav han for første gang et ugeblad, som indeholdt rørende fortællinger, digte og mere alvorlige betragtninger, ofte af religiøst indhold.

Dette ugeblad blev i første omgang udgivet med en læserkreds for øje, som bestod af nogle skolekammerater, hans søskende og frem for alt hans mor. Hans far havde imidlertid vist ugebladet til nogle venner, som fandt det interessant og læseværdigt, og derefter blev de følgende numre afskrevet af en skønskriver og sendt rundt til interesserede roskildensere. I 5-6 uger arbejdede Henrik Steffens med sit ugeblad, så blev han træt af hver uge at skulle fylde spalterne selv og han tillod kammerater, hvis udgydelser han ikke i første omgang ville have med, at få indpas i bladet med deres penneprøver. Det sænkede kvaliteten mærkbart og dermed forsvandt læsernes interesse og bladet hørte op. Så vidt vides, er der intet bevaret af dette Roskildes første ugeblad. Samme år fraflyttede familien Steffens Roskilde.

Tilskueren
i og
uden for Roeskilde.
No. 1.
Løverdagen, den 30te Juni 1792.

Roskildes andet ugeblad

Dette første forsøg med en Roskildeavis fik følger: I 1792, nærmere betegnet, lørdag den 30. juni, udkom den første trykte ugeavis i Roskilde. „Tilskueren i og uden for Roeskilde". Udgiveren, Hans Christian Frederik Hytter, var kommet på Roskilde Katedralskole i 1783, og Henrik Steffens kom til at gå et par klasser under ham. Så det må antages at C. F. Hytter fik ideen til ugebladet fra den yngre kammerats forsøg.
I 1788 blev C. F. Hytter dimitteret fra skolen og han begyndte at gå på universitetet.
I 1789 udkom avisen „Tilskueren i og uden for København" og det er dette navn, som C. F. Hytter har brugt som forbillede, da han skulle finde ud af, hvad hans avis skulle hedde. Stoffet til avisen blev nok for den største dels vedkommende taget fra andre blade, men der kom dog stof fra og om Roskilde. Der var bl.a. en fortsat beskrivelse af Roskildes historie fra Arilds tid og frem. Her var bl.a. en oversigt over byens gader på dette tidspunkt. Derudover må udgiveren have haft en kæphest, som hed byens fortorve, for to gange langer han ud efter byens handlende, fordi de lader alt muligt ligge på fortorvet, så den gående må ud i rendestenen. Derudover var der anekdoter og digte uden lokalt tilsnit.
„Tilskueren i og uden for Roeskilde" kom ikke til at leve længe. Kun fem numre blev det til, inden avisen af økonomiske grunde måtte gå ind. Det sidste nummer udkom i februar 1793 og den 3. april samme år lod udgiveren sig hverve som musketér for 8 år. I 1795 købte han sig dog fri ved at betale hvervepengene tilbage og senere skulle han være kommet til Vestindien. Om han døde der, vides ikke, men det er nærliggende at formode det.
Selvom „Tilskueren i og uden for Roeskilde" kun kom i de få numre, så blev avisen alligevel indblandet i en retssag. I nr. 3 fra februar 1793, var der indrykket et anonymt brev, rettet til udgiveren. Her blev der fortalt om forlystelseslivet i Roskilde, og følgende sætning var af så fornærmende karakter, at den førte til et sagsanlæg: „Forleden, må De tro, var det ret fornøjeligt, jeg var der med en god ven, og der gjorde just en dame af selskabet opstand derimellem, da hun opholdt sig over, at en del af selskabet gik skødesløst påklædt, nogle var benklæderne alt for vige på, andre for snævre, disse og andre mangler opfattede damerne som anstødelige, og altså forbeholdt de sig at reflektere derpå".

I det eneste bevarede eksemplar af ugebladets numre, er der i marginen i dette nummer angivet, at det var domprovstens datter Ane Medea Schlutz, der var omtalt som den dame, der interesserede sig for herrenes benklæder. I vore dage må det anses for en yderst uskyldig sætning, men bal- og koncertselskabets leder, major Gade, som var kommanderende officer ved husarerne, der lå i garnision i byen, opfattede sætningen som et angreb på damernes ære og selskabet anlagde sag mod redaktøren. Sådanne sager havde politimestrene i byerne altid kunnet klare med bøder, men i 1790 havde regeringen indskærpet dommerne, at blev der fra privat side klaget over fornærmende udtalelser i aviserne, skulle man ikke affærdige det skete med bøder, men gå rettens vej.

Den 25. april 1793 faldt dommen: Dommeren mente, at da avisen var gået ind og redaktøren var soldat, måtte den fornærmende udtalelse være anset for død og magtesløs „uden at komme nogen af forbemeldte damer til forkleinelse i nogen måde". C. F. Hytter skulle betale 6 rigsdaler i sagsomkostninger. Således endte Roskildes første trykte avis.

1829.
Løverdagen
№ 6.
d. 5. Septbr.
Avis for Roeskilde Bye og Omegn.
Samlet og udgivet ved J. H. T. Gjemsøe i Roeskilde.
Trykt hos Canc. Assessor P. S. Martin i Kjøbenhavn.

Avis for Roeskilde by og omegn

Endelig i 1829, begyndte den avis at udkomme, som skulle vise sig at være levedygtig. Roskilde var nu nået op på ca. 3000 indbyggere, men det var stadigvæk en risikabel sag at være avisudgiver, for der var en kreds i byen, som nærmest følte sig udæsket og de gik i krig imod bladet, som havde en ret vanskelig start. Der blev sendt indlæg med skjulte indirekte hentydninger til privatpersoner og til redaktøren, og meningen var vel at „Avis for Roeskilde by og omegn" skulle være afgået ved døden på en lignende måde, som „Tilskueren i og uden for Roeskilde", men heldigvis kom det ikke til at gå så galt.

Det var den 33 årige exam. jurist Johan Hendrick Tauber Gjemsøe, der var søn af degnen og kirkesangeren på Sct. Jørgensbjerg, der vovede forsøget. Han kendte byen godt og vidste udmærket, hvad han begav sig ud i. Subskriptionsprisen var 24 skilling om måneden og det var den eneste indtægt, for der blev ikke solgt enkeltnumre. Annoncer og indlæg blev optaget gratis, dog forbeholdt udgiveren sig at portoen var betalt.

Det var derfor et foretagende, som man ikke kunne leve af og udgiveren havde da også en såkaldt købmandsforretning på Bondetinget. Han var udlært svend i silke-, uld- og lærredshandlerlauget. Desuden havde han skrevet et par småting og selv udgivet dem.

Den nye avis var en ugeavis på 4 sider i formatet 18 x 22 cm. Den udkom „løverdagen den 8. august". Det havde ellers været meningen, at avisen skulle udkomme den 1. august, men det første nummer var blevet forsinket og derfor udkom avisen med to numre på en gang. Udgiveren skrev i sin indledningsartikel til bladet, at han også næste gang ville sende to numre på en gang og at han forventede tilgivelse for det „ligesom jeg lover at sådant ikke oftere skal indtræffe".

Han fortsatte med at skrive at Thyco Brahe var af den mening, at der fandtes gode og mindre gode dage og at man skulle bestræbe sig på at begynde noget nyt på en god dag. Udgiveren mente, at han havde valgt den 1. august rigtigt for at begynde med avisen, for det „er begyndt på en dag som denne, der for

i år er, og stedse vil blive at kalde tilbage i hver dansk mands erindring, som en af de dyrebareste dage i året". Det, der efter J. H. T. Gjemsøes og samtidens mening var så betydningsfuldt, var brylluppet mellem „Vor Frederiks elskede datter, Danmarks kronprinsesse", som „blev formælet med en sønnesøn af Frederik den 5.", det var prinsesse Caroline og prins Frederik Ferdinand, der blev omtalt på denne poetiske måde.

Derefter følger en skildring af illuminationen i byen i anledning af brylluppet og dermed avisens første rigtige artikel. Der var illumineret flere steder, men da det regnede uophørligt, var der ikke mange, som var ude for at se på herlighederne. Det var som sædvanligt rådhuset, der var smukkest oplyst. Desuden var der guirlander af grønne grene og over indgangen var ophængt en transparant, hvorpå foruden et for festen og dagen passende symbol, var anbragt følgende linier:

„Klar lyser brudefaklen hist i Kongens gård,
for ægte skud af Oldenborgske stamme.
men her hvor gamle Rhoas sølverkilde står,
i danske hjerter, luer troskabens flamme".

Borgmester, byfoged, juristråd Müller havde også hængt en transparant op, med navnetrækket „CF" og pastor Gad havde anbragt en transparant „hvorpå sås som særdeles passende et hvedeneg med hængende fulde aks", og herunder:

„Som gylden høst er mer, en lysegrøn vår,
så mandoms varme, ungdoms lue overgår".

Den gode præst henviste indirekte til at bruden var 36 år og brudgommen et år ældre. Hermed var hele den lange indledningsartikel slut.

Offentlig forskønnelse

Heri blev det anbefalet, hvis man godt kunne lide frisk luft og „elsker at tage naturen i betragtning", da at besøge Gråbrødre kirkegård, som efter udgiverens mening med lethed kunne sammenlignes med Assistens kirkegård i København, dog må undtages, at der var mange flere kostbare monumenter. Men „man finder på Gråbrødre kirkegård et særdeles smukt anlæg med blomster, planter og trævækster, efter deres natur passende for det sted de pryde. Der også findes en del gravskrifter og vakre gravminder. For den, der gerne dvæler en times tid i nærheden af kære hedenfarendes levninger, er i virkeligheden alt det gjort, man kan vente sig eller vove at forlange, når blot anbringelsen af nogle bænke på passende sted kunne iværksættes, for at den gamle vandrer, der snart venter at lægge sine ben til hvile, og således ønskede siddende at tage sit nære endeligt i overvejelserne, kunne se sit ønske opfyldt, ligesom også den yngre, der så gerne ønskede at skjule en tåre, der for en henslumret far, mor, søster, bror, trolovet eller elsket ven, lister sig frem i hans eller hendes øje, ville, når det ej var nødvendigt på et enkelt sted at sætte sig, lettere kunne finde adspredelse".

Derefter anbefaledes Sct. Jørgensbjerg kirkegård, der blev fremhævet som særdeles velholdt, men her manglede der også bænke. Gråbrødre kirkegård var omlagt i 1872 i engelsk stil, og blev også af andre i samtiden omtalt som et smukt sted. Sct. Jørgensbjerg kirkegård var dengang området omkring kirken. Efter koleraepidemien i 1853 blev den nedlagt, og i en lagt årrække var Sct. Ibs kirkegård, der ellers var blevet nedlagt i 1815, kirkegård for hele Sct. Jørgensbjerg.

Lille Fiolstrædes gråd og bøn

Bønnen er lagt i munden på strædet, som med „grådkvalt stemme" fortæller om hvor tålmodigt det har været i sin venten på at blive repareret og nu, hvor „nabosøsteren" (Weysegangen) bliver forbedret, er det kedeligt at høre at de folk, som går af Lille Fiolstræde, kalder det for Benbrækkerstræde og strædet er bange for at en eller anden vil finde på at kalde det Halsbrækkerstræde. Det vil strædet slet ikke kunne udholde „og vil så derfor sætte sine sidste kræfter til pris på at gøre mig

umage for at hæve min overfalde til skråplan med de tilgrænsende diger eller gærder, for at mit virkelig forhen i så mange år med ære bårne navn, ganske kan vorde udslettet af gadernes navneliste. Se derfor i nåde til mig i tide, dersom man vil redde mig".
Det lader til at bønnen blev hørt, for Lille Fiolstræde „lever" i bedste velgående, som Violstræde.

Uden overskrift er der et indlæg om hr. Rothschildts „hvidt malts gjørerie og hvidt øls bryggeri", hvor man er tilfreds med øllets „kraft og klarhed" men farven er forskellig fra bryg til bryg, og desuden kan man i udsalget godt få de tre slags øl, der forhandles, men næsten aldrig i den mængde, man vil have. Der blev derfor foreslået hvordan sagen kunne klares, bl.a. ved at folk fik tappet øllet på deres egne øltræer.
En senere omtale af bryggeriet placerer det i Ringstedgade. Desværre kan det ikke bekræftes. Folkefortællingerne fra 1825 og 1834 har ikke opført nogen købmand Rothschildt i Ringstedgade. Denne omtale af bryggeriet tyder på at bryggeriet og købmandsforretningen var ret nyt og det er altså ophørt inden 1834.

Nr. 2, 8. august

Uden overskrift er et indlæg om de muligheder der er for en dejlig spadseretur ad Tuttesti, der omtales, som endnu ikke „fuldfærdig". Turen skulle så gå til Sct. Ibs kilde og til „Sct. Ols kilde" ved Kobbermøllen. Begge kilder er sat prisværdigt i stand og de er indrettet således, at man let kan hente vand ved dem. Det oplyses at selve kildebrøndene er forsynet med aflåste dæksler. Desværre står der ikke noget om hvordan Sct. Ibs kilde så ud, men derimod beskrives Sct. Ols kilde, som er identisk med Sct. Gertruds kilde, således: „tillige er omkring den sidstnævnte anbragt et gitterværk og ned til samme en af flere trin bestående kampestenstrappe". I artiklen kommes der også ind på Roars kilde, hvis udseende er en stor skuffelse. Der er ikke gjort megen stads af den, for man finder „en simpel trærende eller tud, hvorigennem kilden udgyder sit sølvklare vand i en nedgravet trækasse". Derpå skal vandreren gå over gaden til Kobbermøllen og der besøge haven, som møllens ejer, maler Ehlers har åbnet for besøgende, og derfra fører en låge ind til Klostermarken.

Sct. Gertruds kilde o. 1910.

„I Klostermarken findes særdeles skønne anlæg: til lyst og fornøjelse for den spadserende, og ikkun er det tungt for den veltænkende at bemærke, at også her lønnes opmærksomheden for det offentliges behageligheder så slet, at der er bortført bænke, som havde været fastgjort i nedhamrede pæle, hvilke sandsynligvis alene af den gyldige grund ere blevne tilbage, at man ej har kunnet få dem op, for at tage dem med sig".
Det er interessant at Tuttesti omtales som ikke færdig, for stiforløbet stammer fra middelalderen, men det vides at „Forskønnelsesselskabet for Roskilde købstad" udvidede stien, gravede grøfter og plantede træer. Desværre vides ikke hvornår dette selskab blev stiftet, men det arbejdede meget i 1833, så hvorfor ikke på dette tidspunkt, ved bl.a. at omlægge den gamle sti til en „moderne" spadseresti til glæde for byens borgere?
I avisens nr. 3 er der noget, som tyder på, at Forskønnelsesselskabet allerede var igang og da dets iværksætter, overlærer Johannes Dam Hagen, var flyttet til Roskilde i 1827, kan det udmærket være tilfældet. Hidend til er årstal-

let 1830 sat for beplantningen af Tuttesti, men det skal altså rykkes 1 år frem.
Det er kedeligt, at Sct. Ibs kildes udseende ikke beskrives, for den ældst kendte udformning er fra 1900. Den udformning, som beskrives ved Sct. Gertrud kendes heller ikke, men derimod en lidt yngre udformning fra 1800-tallets slutning. Roars kilde lå på grunden til Frederiksborgvej 7, indtil den nuværende ejendom blev bygget i 1960. Klostermarken var blevet anlagt i 1819, som en 6 tdr. land stor plantage med træer og buske og med snoede spadserestier. Allerede fra første færd blev området åbnet for byens borgere.

Stop i Støden

Da der var alt for mange både gående og kørende, som, når de skulle mod Ringsted, tog fejl og enten gik eller kørte lige ud ned i Støden, i stedet for at dreje, så blev det foreslået, at der blev sat et bræt op, hvorpå der stod „ad Ringsted og Holbæk til". For at en sådan anvisning også skulle kunne ses om natten, kunne der hænges en lygte op over skiltet. Fra flere sider var der desuden kommet det forslag, at der skulle sættes en lygtepæl eller en anden pæl lige midt i Støden, så ingen uforvaren kom den gale vej. Dette forslag syntes artiklens forfatter ikke om, for hvordan skulle vogne med ærinde i Støden så komme igennem, men blev pælen sat lidt til siden, så var den sag klaret. Dog, som bedste løsning, blev foreslået, „at den ligefor Ringstedgaden stående lygtepæl anbragt for enden af Støden ville ikke allene lyse bedre end hvor den nu står og således forsynet med et afvisningsbræt gjorde dobbelt nytte".
Roskildes belysning i 1892 bestod af 60 tranlygter, som i 1863 blev afløst af 75 gaslygter. Fra 1920 blev alle byens gader oplyst elektrisk. Et stop i Støden blev der tilsyneladende ikke noget af og først i 1850 kom der en beslutning om, at alle gadernes navne skulle fastlægges og navneskilte opsættes. Først da blev manglen på hjørnet af Støden og Ringstedgade udbedret.

Nr. 3, 15. august

Ønsket om en restaurant i Roeskilde

„Når man uden egentlig at være formuende nok til at besøge de større gæstgiversteder i Roeskilde, hvor man ikke engang troer, at kunne gå hen og uden videre erholde varm middags- eller aftenspise, undtagen først at bestille sligt og da, at vente indtil det bliver tillavet, dog finder sig i en bedre stilling, end at kunne være bekendt, at besøge de spisesteder, hvor her i byen beværtes for folk af de ringere klasser i almindelighed, så er man virkelig ilde stedt, når man trænger til og ønsker sig en portion varm for- og eftermad til middag eller blot en portion god varm spise til aften.
Ikke tale videre om de fortiden stedfindende spiseværtskabers simpelhed, bør dog derhos bemærkes, at hverken findes dug eller servering ved bordene, og at spisen i almindelighed er fortæret kl. 1 om middagen, så at efter den tid er aldeles intet at få.
Det kan vist ej være at betvivle, at en for middelstanden eller bedre for alle stænder passende indrettet restauration, ville kunne bestå i Roeskilde, som foruden selv at tage temmelig mange indvånere af alle klasser, desuden passeres af en utallig mængde rejsende, til alle årets tider.
Sådan en indretning ville sikkert også blive besøgt af mange familier i byen, når der efter forud erholdt spiseseddel, kunne ligesom i København hentes mad i portionsvis ud af huset".
Selvom dette stykke om manglen på en restaurant i byen var indsendt anonymt, så trykte udgiveren det alligevel, da han „ikke kunne skønne det, at indeholde fornærmelse mod nogen, og jeg desuden i det hele må billige ønsket".
Med „de større gæstgiversteder" mentes utvivlsomt byens to gæstgivergårde, „Postgården" i Skomagergade og „Prindsen" i Algade, som på dette tidspunkt blev drevet af kaptajn Sveistrup.

Roskilde fra Klostermarken 1889.

Ønske om badeanstalt i nærheden af Roeskilde

„Endskønt man ikke kan nægte, at der til Roeskilde bys forskønnelse og indbyggernes fornøjelse, er truffen adskillige foranstaltninger, må man dog tilstå, at en nyttig anstalt mangler, og som vist mange af byens indvånere foruden indsenderen ønske, nemlig: en badeansatlt. En del her i byen kan vel svømme, og behøver altså ikke en slig indretning; men det er dog ikkun den færreste del, og især personer af den yngre alder. For den midaldrende og ældre mænd, og, hvis man tør nævne det andet køn, da for dem synes en sådan anstalt meget nyttig; thi nu kan egentlig ingen uden de svømmende bade sig. Ligeledes er vist nok det, at den latinske skoles disciple, drengene fra Roeskilde Borgerskole og Sct. Jørgensbjergs skole, samt enhver anden svømme ved skibsbroen, ej passende, da derved ingen anstændige folk, enten mandfolk eller mindre det smukke køn kunne komme, ikke engang til skibsbroen mindre ud at sejle.

Derfor altså til enhvers brug ved badning kunne på et andet sted, end ved skibsbroen foranstaltes om ikkun blot for det første en flydebro, siden med tiden badehuse ved samme, da var det behageligt og nyttigt, og desuden undgik herved de badende, at få deres klæder smudsede ved at lægge dem på den blotte jord, som for øjeblikket er tilfældet".

Dette gode forslag blev realiseret i 1833 af overlærer Johannes Dam Hage, der foruden at tage initiativet til at få lavet en badeanstalt også var drivkraften i oprettelsen af Roskilde Sparekasse. På dette tidspunkt blev der ikke brugt badedragt, så derfor var det „ej passende" at man besøgte skibsbroen, mens der blev badet.

Avertissements

Hr. Melander har nedsat sig som „mandsskræddermester" i „hr. universitetsforvalter Holms sted i Bondetinget".
Hos fæstemanden N. Kragh, som også bor i Bondetinget, har der meldt sig „en stor del tjenestetyende af begge køn i alle tjenende fag".
„En god linnedvæv ønskes indkøbt, man melder sig hos spindemesteren på fattighuset i Roskilde".

Roskildes første egentlige fattigstiftelse blev bygget i slutningen af 1700-tallet. Ca. 1830 blev den erstattet med en ny bygning, hvoraf halvdelen endnu ligger i Bredgade, som en del af politistationen.

Nr. 4, 22. august

Maglekilde og Højbrønd

„Maglekilde, der rimeligvis er den kilde, der af alle afviger det største kvantum vand, trænger hårdt til forbedring; thi ikke tale om, at man ikkun med megen vanskelighed kan komme (formedelst en urimelig mængde urenlighed, i hvilken man let kan risikere at sætte både støvle og sko) til den hel mådelige kasse som omgiver kilden, og hvor meget mere er ikke de stakkels tjenestepiger at beklage, som belæsset med åg og spande daglig må gøre denne gang efter vand. Desuden er det sted, hvor vandet tages med spande også hel dårligt anbragt, og vanskeligt er det at komme dertil for at få vand.
Men hvad man hellere måtte ønske at kunne undlade, er: det afskyeligt væmmelige svineri (rigtignok menneskeligt svineri) hvormed denne kildes kasse søndre og østre sider er beplantede i linie foran.
At disse sager afgiver væske, ligesom der også med samme er fulgt væske, dette er ganske naturligt, som og at disse samtlige væsker filtrerte gennem jorden, blande sig med vandbeholdningen i selve kassen, og vil vist nok næppe for hvem der ved det, være noget behageligt krydderi".
Det foreslås derefter, at der hurtigt sker en forandring og at man gør adgangen til kilden bedre og der ønskes „en mere hensigtsmæssig indretning, til vasketøjs bankning og skyldning". Desuden foreslås det at der betales både for at vaske og hente vand. Ingen ville „finde dette ubilligt, når man var vis på, at erholde vand, således, som kildevand bør være, nemlig rent og frit for al tilsætning".
Med Højbrønd stod det ikke bedre til. Den var meget forfalden, og der manglede en planke, så der var et hul så stort, at et voksent menneske kunne falde igennem. Det var ikke mindst farligt for de mange børn, der ofte legede ved kilden. Også her blev betaling foreslået. Den kunne bruges til istandsættelse af kilden.

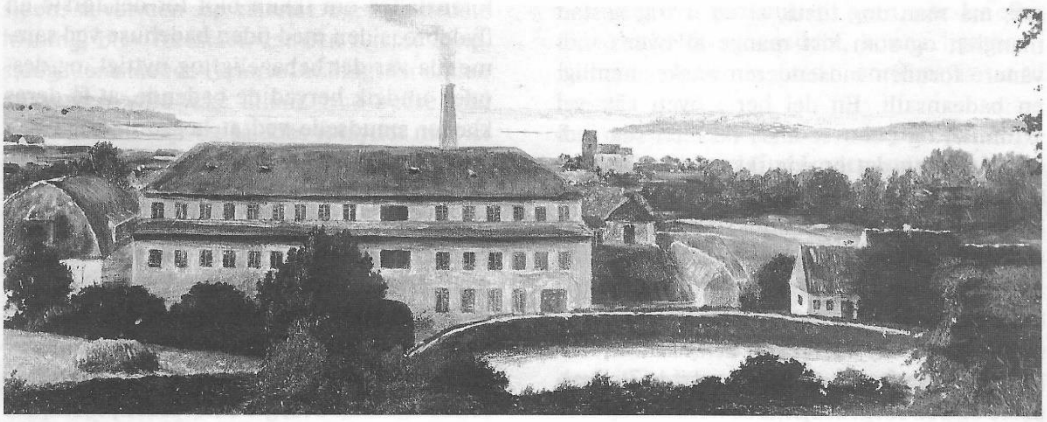

Maglekilde Papirfabrik med mølledammen foran o. 1830.

Indtil 1880, hvor Roskilde fik sit vandværk, var kilderne meget vigtige, ikke alene, som stederne hvor man hentede vand til husholdningen, selvom der fandtes brønde, men også som vaskesteder.

Bøn til Roeskilde byes sted-ejere i almindelighed, som og til hjørnestedsejere i særdeleshed

Det foreslåes, at man forsyner sin ejendom med et tydeligt husnummer, derved vil breve ikke gå forkert og hvis man også opsatte et „ringetøj", så ville man undgå at naboer blev vækket om natten, fordi der blev banket på døren. Det ville også i tilfælde af brand lette vægteren, når han skulle vække de sovende. Desuden ville det være ønskeligt, at portene blev låst om natten, så det ikke var muligt at falde for fristelsen til at stjæle fra gårdene, f.eks. vasketøj, som hang ude natten over. Til ejerne af hjørneejendommene blev ønsket om husnumre udvidet til også at gælde „gade/stræde eller pladsnavne". Og hvis dette skulle gøres, var det nok en god ide at det offentlige påså, „at sådanne især med hensyn til navnene, blev rigtige bogstaverede og omtrent lige store anbragte".

Nr. 5, 29. august

„Det Titchenske skuespillerselskab er ankommen her til byen, og har i onsdags givet deres første forestilling på Det kongelige Palæ. Det var at ønske at dette tildels af fortrinlige subjekter bestående selskab, stedse måtte have fuldt hus".

I dette nummer begyndte så indlæggene mod selve avisen. Hr. Gjemsøe trykte naturligvis det indsendte, men han gav det følgende indledning: „Jeg har så meget mindre ville nægte følgende fra hr. Jokum Sandrue tilstillede sikkerlig velmente, omend skønt på sine steder temmelig djærve bemærkninger plads i bladet, som samme i fald ikkun træffer mig selv, og jeg meget godt indser, at vil komme til at gøre min ryg så bred som mulig, for at kunne modstå de kugleskud, stikpiller og irettesættelser, som måske ikke alene af agtede medbrogere, men vel endog af mine respektive foresatte, undertiden muligen uskyldig ville træffe mig, i fremtiden i langt større mængde, end hidtil, men ikkun modgang har jeg fra min tidlige ungdom indtil dato haft at bekæmpe, og da jeg nu således er hærdet, hvorfor skulle da den tid jeg måtte have tilbage, lang eller kort, vorde blidere? Såsnart slutningen af hr. Jokum Sandrues bemærkninger ere indrykkede, skal min besvarelse følge".

Jokum Sandrue brugte mange ord til at fortælle udgiveren, hvor farligt hans job var. Bl.a. ville der nok komme utallige processer. „Urene hensigter vil man stedse være rede med at tillægge Dem". Kort sagt: „Hold hellere op mens legen er god". Dette indlæg var så langt, at det først blev besluttet i næste nummer.

Nr. 6, den 5. september

Her gennemhaglede Jokum Sandrue på det nærmeste de emner, der hidtil havde været taget op i de fire udkomne numre. Som f.eks. dette: „Hvad vedkommer Sct. Jørgenbjergs kirkegård os, og var det ikke langt priseligere, at der sørgedes for, at beboerne holdtes fra at tigge i Roeskilde, end anvende beskostning på at skaffe lystbænke til dem på den plads, hvor flere af deres forsultne unger allerede ville være nedputtede, dersom vor dumme godgørenhed ikke holdt dem ved live?"

Indlægget sluttede således: „Jeg er måske den eneste, som er oprigtig nok til at tale rent ud, og alene for Deres egene skyld beder jeg, miskend ikke det menneskeærlige og åbne sind, som bevæger mig dertil. Vel har jeg endnu adskilligt på hjertet, men da jeg ved, at sandhed er ilde hørt, må dette være nok, indtil jeg på en eller anden måde erfarer, om dette i samme gode mening, som det er meddelt".

Dette ret perfide angreb tog hr. Gjemsøe i stiv arm, i sit svar skrev han bl.a.: „Om andres hensigter bekymrer jeg mig ikke. Jeg ved hvorfor jeg selv skriver, og som jeg mig en god hensigt bevidst, så tiltroer jeg også helst andre den samme. Skulle jeg derfor endog en og anden af mine småsindede læsere mene, at De har ret givet mig en dygtig tøraf, og gotter Dem derover, så er det så langt fra, at jeg føler mig fornærmet derved, at jeg meget mere tak-

Brandkorpsets og borgervæbningens trommeslagere trommer det nye år ind o. 1830.

ker forfatteren, fordi han har forskaffet denne nydelse, og beder han ret inderligt, uden tilbageholdenhed, at lette sit hjerte fra de betænkeligheder, der endvidere måtte trykke det". - Og han sluttede: „jeg kender min kreds fra barndommen af, og ved, at så letløbende mange af deres tunger er, så uskadelige er de tillige, der hviler en vis mat flovhed over de fleste af dem: fru Misundelse, madam Småhedsånd, mutter Pølsesnak, hr. Egennytte og monsieur Dumhed er de farligste fjender, man her plejer at have at brydes med, og da disse væsener vel brumme højt, men ikke stikke dybt, og jeg desuden ikke har den fine hud eller det søde blod, som lokker insekter, så er jeg også i denne henseende, om ikke aldeles skudfri, dog sikker for dødelige sår. For den ømme deltagelse og de kærlige råd er jeg imidlertid ligefuldt, min højtærede hr. Sandrue, Deres meget forbundne Udgiver af Roeskilde Avis".

Ellers indeholdt dette nummer Roskildes første teateranmeldelse:

„Søndagen den 30. august gaves af det Titchenske selskab: Epigrammet, komedie i fire akter af Kotzebue, oversat af N. T. Bruun. For aldeles fuldt hus blev stykket givet, og unægtelig er det, at, når man tager skuepladsens indskrænkede lokale i betragtning, turde man næppe vente stykket bedre givet: thi enkelte småting, som nogle bedrøvelige fløjtetoner og den blindes tilsyneladende uvilje på scenen, vil måske næppe være bemærket af mængden.

Sandt er det, hr. Cødeuphant som kancelidirektør Løve, jomfru Christophersen som hans frue, madam Andersen som hans datter af første ægteskab og hr. Titchen som doktor Busk, alle udførte deres roller til tilfredshed, men især bleve hr. Orlamundt som kaptajn Klinker og hr. Olsen som kammerråd Hippeldanz tilklappet publikums almindelige bifald, den de begge, besynderlig den sidste som komiker, sikkerlig fortjente".

Desuden var der en oversigt over hvilke skuespil der blev opført i de nærmeste dage.

I de tre følgende numre kom oversigter over resten af repertoiret fra 11. september til 30. september, hvorefter teatertruppen rejste videre.

Der var ingen rigtig teatersal i Roskilde på dette tidspunkt, men kaptajn Sveistrup rådede senere bod på dette, da han lod indrette en sådan på Prindsen.

Nr. 7, den 12. september

Foruden oversigten over hvad det Titchenske selskab spillede i den følgende uge, var der også en omtale af yderligere tre forestillinger. I det store og hele var anmeldelsen tilfreds, dog var der nogle præstationer, som syntes „at stå langt tilbage", dette blev præciseret sidst i anmeldelsen:

„Som til det sidste tilfælde henhørende er især bemærket, at kommisionæren i stykket, Godset Stenberg, må være meget tungnem, thi såre få var de ord han havde at fremsige, men ikke destomindre måtte han gentagende mindes både af souffløren og de medspillende, så han syntes bedre passende til sovende skriver, end til kommisionær.
Den imellem scenerne så ofte indtræffende tomhed på teateret burde forebygges, og kunne det så meget lettere som samme har sin grund i uopmærksomhed fra de fremtrædende personers side".

Håb for din længsel

Under denne overskrift findes den første personlige annonce i Roskilde. Underskriveren, som kalder sig „Penelope" indleder på denne måde:

Skuffet elsker
En pige, der har bevaret sit rygte uplettet, må have for megen omhyggelighed for samme til ej at formode, at De måske vil drive gæk med hende. Det er altså ej fortryde Dem, om den, der reflekterer på denne anmodning, vælger en mindre ligefrem vej, end den, De foreskrev. Penelope fortæller videre at hun er nogle og tredieve år og at hun gerne vil giftes. Hun sluttede på denne måde: „At god forståelse vel kunne ledsage at ægteskab, der er stiftet på så usædvanlig en måde, kan den ej tvivle om, der hver dag ser vuggeforlovelser lykkes.
At min formue ej er for stor, og mit rygtes renhed ej for liden, samt de nærmere omstændigheder, mig angående, vil De erfare af en hos dette blads udgiver nedlagt billet, vel noget dunkel, men næppe uforståelig for Deres store sjæl. - Stadighed, blufærdighed og troskab byde Dem hånden. Hvad kan smykke Dem bedre end en myrkekrans, flettet af slige gratier".

Forlangt indrykket

„Tirsdagen den 25. f. m. om aftenen klokken omtrent 9, lå undertegnede for anker i vores båd ved den såkaldte Gyde i Ladegårdsbugten, lige ud for den nye ladegård, hvor vi ventede på at det skulle blive noget mørkere, da

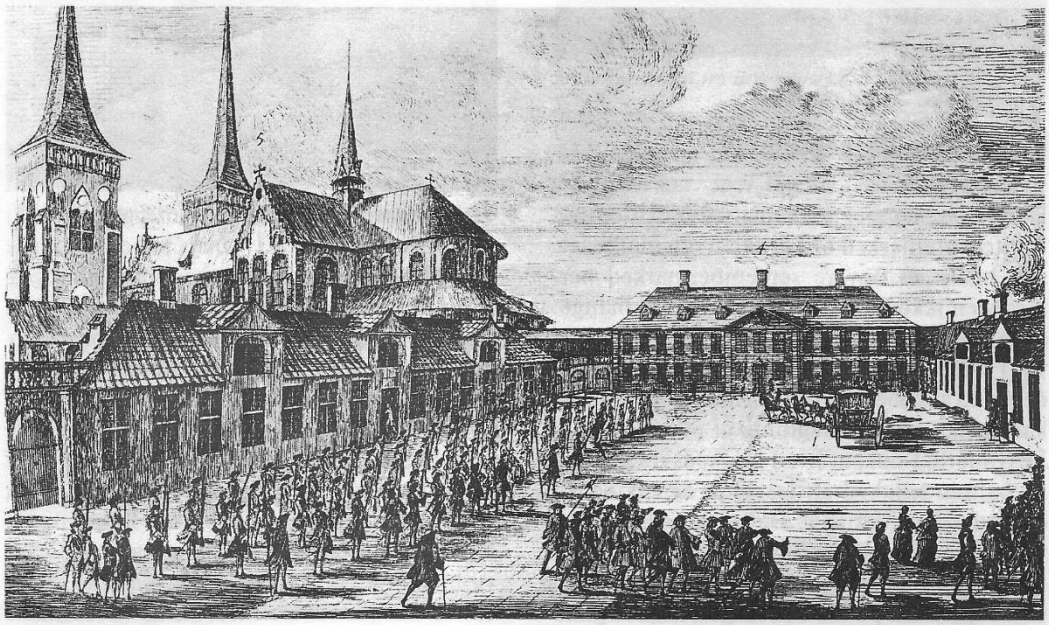

Det kgl. Palæ 1747. Der er kongeligt besøg og borgervæbningen står opmarcheret.

det dengang var for lyst til at trække ålevåd. Det behagede derpå tvende i land stående personer at skyde et skud mod os, som gik lige over vore hoveder, hvorpå vi råbte dem an, og spurgte, hvorfor de skød på os? Men istedet for andet svar, så vi at en anden bøsse blussede for, og da vi deraf forstod, at de endnu ville skyde mere på os, så lagde vi os ned i båden, straks derpå gik skuddet af og satte en del store hagl i båden, så at hvis nogen af os da havde stået op eller siddet i samme, ville vi uundgåelig være blevet dræbt. Vi advarer derfor hine tvende kåde lapse (thi for andet kan man vel ikke anse sådanne herrer), at de ikke ofte øve deres kådhed på denne eller anden måde, enten på andre eller os, da man i så fald skal vide på lovlig måde at søge dem eftersøgte og opdagede. Sct. Jørgensbjerg den 4. september 1829. Niels Jensen, Peder Jensen, matroser".

Mon ikke der her er tale om bugten neden for parcelgården, som oprindelig var Sct. Hans Hospitals ladegård?

I dette nummer er for første gang børskurser fra København taget med fra den 4. september. De bliver herefter en fast rubrik.

Nr. 8, den 19. september

Den 1. september blev der afholdt det såkaldte pæremarked og i artiklen om markedet står bl.a.: „et flovere septembermarked har forresten ikke fundet sted her i byen i mange år. Af sælgende, markedet søgende personer, var i sandhed nok, ja mange for mange, men derimod af købere så få, som man nogenlunde kan tænke sig, i betragtning af markedet. Besynderligt nok, at hvad markedskræmmerne i almindelighed ønske sig på en markedsdag, nemlig: godt vejr. Dette var i dag årsag i det enhver handlende trufne slette marked: thi da man i længere tid, ikkun har haft ustadigt vejr, så da på markedsdagen indtraf godt høstvejr, er det naturligt at enhver landmand, som endnu ikke havde indhøstet, hellere ofrede den fornøjelse at tage til marked for at blive nogle skillinger kvit, mod den at se i det mindste en stor del af sin på marken havende sæd, bragt godt i hus eller i hæs, - og i indeværende høst er vel også næppe en dag bjerget så meget sæd, som netop på Roeskilde markedsdag".

Der var mange københavnere i byen i anledning af markedet, men de kom ikke for at købe, men for at kigge og måske besøge Domkirken, og derefter søge til gæstgiverierne for „vederkvægelse". Artiklen sluttede: „Har Domkirken været besøgt i forhold til den mængde, som allene af Fondens Bro drog ad kirken til, så har sandelig kirken og gæstgiverstederne været de mest søgte steder her i byen sidste markedsdag.

Gæstgivergården Prindsen inden nedrivningen 1875.

Til held for københavnerne indtraf da også regnvejr om fredag aften, så støvet på vejen har vel næppe generet. Man skulle for resten ikke have ventet så mange københavnere her, siden en så stor fest i anledning af sidste høje formæling, fandt sted på denne dag i det Kgl. Københavnske Skydeselskab og Danske Broderskab".

Avertissements

„Udsalget af G. L. Rothschildts hvidtøl i flaskevis, hos købmand Gjemsøe i Roskilde til følgende priser: Første sort 4 skilling flasken, anden sort 3 skilling flasken og tredie sort 2 skilling flasken. Alt var afproppet".
„Glas- og flaskeskår, samt rene kreaturben købes af dette blads udgiver".
„Passende bidrag modtages med taknemmelighed og skulle nyde plads i bladet efter den orden de indkomme".

I dette nummer kom for første gang en oversigt over torvepriserne i København fra den 12. september. De blev derefter en fast rubrik i de følgende numre.

Nr. 9, den 26. september

Teateranmeldelse

Denne gang er det ikke så meget skuespillernes præstationer, som omtales, men derimod påtales et par ting, bl.a. har der gået op til 1/2 time mellem 1. og 2. ringning og der henstilles at gøre noget ved det. „Ligeledes var det ønskeligt, at man fra teatret især ville forskåne de tilskuende damer med opvartningen af en ikke aldeles fin tobaksrøgsdamp, der generer sågar på anden plads. Denne tobakssmøgen synes man at kunne gemme til tidsfordriv ved sit hjem, i det mindste burde den kunne undværes i den korte tid, der spilles". Derudover var der bl.a. følgende bemærkning, som nok var rettet mere til publikum end til skuespillerne: „At skaffe siddende plads for alle kavalerer til første plads ville vel være umuligt, men mandspersoner er dog vistnok lige så berettiget til at sidde for sine 2 mark som damer, og følgelig er det upassende, når man hører med høj røst nævnet: Det er dog uforskammet at kavalererne sætter sig, når der er så knap plads til damerne".

På dette tidspunkt blev der allerede annonceret med ejendomme, lejligheder og fæstegårde til leje og i dette nummer kom den første auktion:
„Formedelst fraflyttelse leder gæstgiver Lars Madsen i Møllehusene ved Roeskilde ved offentlig auktion som afholdes dersteds fredag den 9. oktober førstkommende, om formiddagen kl. 10, bortsælge en del møbler af forskellig slags, sengeklæder, kobber, tin, messing, jern- og træfang (redskaber) avlsredskaber, såsom: vogne, plove, harver og tromler m.m. samt en del heste og kvæghøveder, efter de på auktionsstedet bekendtgjørende konditioner".

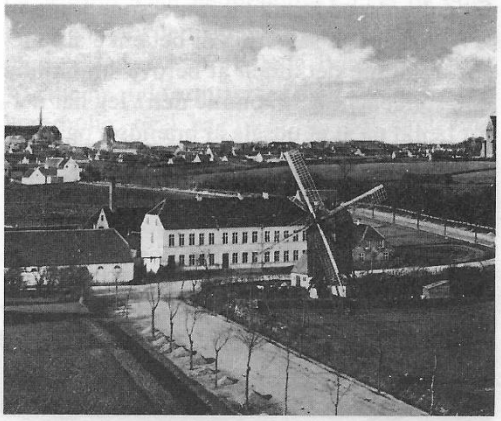

Møllehusene set fra Ringstedvej o. 1850.

Møllehusene blev i 1881 købt af De danske Spritfabriker. Der havde i en lang årrække været brændevinsbrænderi og kohold på stedet.

Følgende er fra en ubenævnt indsendt, og forlangt indrykket ordret

„Med denne overskrift tages der hul på et indlæg, som kom til at strække sig over to numre og hvis indhold for dette nummers vedkommende blot var en lang indledning til emnet for artiklen „angående brændsel til husarme for tilstundende vinter".

Nr. 10, den 3. oktober

Her fortsættes indlægget om brændsel og det sluttede således: „Hvor mange trængende familier ser ikke den sig altfor tidlig nærmende vinter med ængstelighed og sorrig imøde, nu da en favn brænde koster 9 rigsdaler og et læs våd tørv 2 rigsdaler, hvor mange husarme eller trængende familier har så stor en kapital liggende? Vel er gamle Roeskilde bys indvånere almen bekendte for deres velgørenhed, og i mange ulykkelige familiers hjerter gemmes sikkert både før og nu et dyrebart pant herom. Mængden af de trængende, og den idelige understøttelse, gør det vanskeligt for enhver med mindre formue, som dog med velvilligt hjerte så gerne vil betænke sin næste, at kunne det, uden at berøve sin familie det, som egentlig tilkomme den? Jeg har derfor tænkt på at et udsalg af brændsel og tørv i mindre dele, nemlig fra 1/8 til 1/2 favn, og med tørv i det højeste 3 a 4 snese, ville convenere (passe) den trængende. Indsenderen kender flere sælgere deraf i København og fra forrige vinter, og var dette salg ej forbundet med tab. Det kunne vist lønne sig om en af vore velhavende mænd ville forsøge det, han ville sikkert høste den husarmes tak. Om der skulle lægges mærke til disse par ord, ville det glæde indsenderen meget".

Mærkværdighed

„Ved i et smedemester H. Sivertsen tilhørende sted, her i denne bys Skomagergade, at lade opgrave en kælder, fandtes en stor del forskellige menneskeben omtrent 3 alen under jordens overflade, iblandt hvilke ialt 9 stk. hovedskaller, hvoraf nogle havde alle deres tænder i såvel over- som i undermunden. Ved at betragte denne plads snæverhed, hvis cirkumferance (omfang) næppe udgør 40 kvadratalen, hvori alle menneskelige dele fandtes, så må man næsten formode, at der har været flere legemer nedkastede i et hul, eller måske begravede i en kiste, thi rigtignok fandtes tillige nogle bræddestumper, der kendelig viste tegn af at være eg. Med hensyn til hovedskallernes størrelse var de sikkert af fuldvoksne, men endog af aldrende personer, og man erfarer deraf, ved at betragte de fuldtallige tandrader, at vore forfædre har haft sundere tænder end vi i almindelighed; thi vil man nu endog ganske forbigå alt forlorent eller falskt tandvæsen, der vel for det meste er en luksus, det smukke køn tildels overladt, så gives der dog vist ikkun få voksne som dø, at tage alle egne naturlige tænder med sig i graven. Gud ved hvor længe egentlig disse ben have hvilet uforuroligende her?"
Rundt om i byen er der gennem årene fundet skeletter, som i de fleste tilfælde har kunnet føres tilbage til kirkegårdene ved Roskildes 12 middelalderlige kirker. I Skomagergade lå Skt. Budolfi kirke og det kan være begravelser med tilknytning hertil, som nu blev fundet. Selve fundet tyder på det kan være et slags bengemme. Det var stedet, hvor skeletdele, som blev gravet op for at gøre plads til nye begravelser, blev samlet, og det var mest hovedskallerne man gemte.

Forslag til istedet for brænde at bruge stenkul ved alle brænde- og bryggerier, såvel her i byen som andetsteds, hvor lejlighed dertil gives

Under denne meget lange overskrift fulgte en ligeså lang artikel, som først blev sluttet i nr. 13. Det var udgiveren selv, der stod for den, og i første del påpegede han, hvor meget brænde der blev brugt på brænde- og bryggerierne her i byen, samt at det kostede 24.000 rigsdaler. Det sammenlignede han med stenkul, hvis brændværdi var langt bedre og udgifterne ville blive det halve. Skovene og tørvemoserne led under den hårde udnyttelse og i København var man allerede igang med at bruge stenkul. Med et lille „fortsættes" måtte læserne vente i spænding på artiklens videre indhold.

Avertissements

Hos udgiveren kan man „indgive" bestillinger på trykning af bl.a. „lejlighedssange, visitbilletter, auktions- og andre plakater", hvis man indleverer søndag aften, vil man kunne få det færdige resultat fredag. Trykningen foregik i København.

Nr. 11, den 10. oktober

Her er auktionen den 9. oktober igen annonceret, men denne gang af „myndighederne". Det er første gang avisen bringer stof af officiel karakter. Udover det var der en anden annonce og en bekendtgørelse:
„Mandagen den 19. oktober førstkommende, om formiddagen kl. 12, bliver på Lejre Herreds tingsted, som holdes på rådstuen her i byen, ved offentlig auktion opbudt: forpagtning af Riisøen, Ellorn og Svineholmen, i 5 år, fra dette efterår at regne til samme tid anno 1834".

„Efter Skolekommissionens beslutning begynder den befalede halvårlige eksamen i Roeskilde bys borgerskole mandagen den 26. d.m. og fortsættes derefter indtil dens tilendebringelse. - Ungdommens og oplysningens venner indbydes til at overvære denne eksamen".

Borgernes skole eller Det danske Skolehus er begyndelsen til en skole i Roskilde. Skolen lå i en årrække på hjørnet af Allehelgensgade og Algade. Den nedbrændte i 1735 og efter branden blev den genopført, som en bygning med 12 fag. I 1816 flyttede Borgerskolen til Algade nr. 4. I forhuset ud mod gaden var der lærerbolig, og i baghuset var der skolestue indtil 1869. Algade nr. 4 blev desværre nedrevet i 1972.

Roskildes havn 1818. Til venstre Sct. Ibs kirketårn, længere til højre ses Strandmøllen og yderst til højre, husene på havnen.

Forslag til at brænde stenkul istedet for brænde

Artiklen fortsætter med at påpege, at vejret kan skabe vanskeligheder for at få fat i brænde, uden til meget høje priser. Desuden vil en udvidelse af handlen med stenkul være mærkbar både for søfarten og handlen i byen. Det påpeges at „vistnok ikkun få kulskibe ville gå baglastede tilbage, men derimod indtage kornladninger, benladninger, huder, skind osv., flere virksomme, tænkende handlende, som havde lyst til at bruge deres tanker og hovedtanker (penge) til ved velanlagte, først rigtig udspekulerte planer, at iværksætte og udføre handelsaffære, ville kunne finde rigeligt udkomme her i byen, og derved tillige sætte en utallig mængde mennesker af den arbejdende klasse i bevægelse, så at man synes med rimelighed at kunne tænke sig en total forandring til liv og munterhed i det Roeskilde handels- og søfartssystem, alene ved formindsket brug af det almindelige varmeprodukt brænde, og indførslen i almindelighed af den for tiden mindre brugte artikel, stenkul. Måske turde man i dette tilfælde også tænke sig den hertil byen førende arm af Isefjorden og dens grunde oprenset således, at større skibe uden fare kunne lægge herind. Denne oprensning ect. har det allerede i længere tid været omtalt at skulle iværksættes, men da det i hvis hænder den hidtil for tiden førende skibsfartshandel så ganske er, sandsynligt finde deres bedre regning ved den som den nu er, end når den udvides til for større skibe at deltage i samme, så er det hidtil bleven ved omtalen.

Det er indlysende et i tilfælde af at større skibe kunne lægge ind til Roeskilde, da ville tilførslen såmeget mindre blive stenkul alene, men tillige alle mulige andre sorter handelsvarer, og byens handel derved nødvendig lide en slags reform i sin nærværende maskinmæssige form og gang, hvilket vel heller ikke ville være alle tilpas".

Artiklen var endnu langt fra slut. Fortsættelse fulgte i næste nummer, men det var noget væsentligt, som udgiveren her kom ind på. På grund af den dårlige handel måtte mange skibe sejle fra Roskilde uden returlast, men derimod med sandballast, som blev opgravet langs Strandengen og Frederiksborgvej. Det var Bjerringer, der stod for dette arbejde.

Sejlrenden til Roskilde havde en for ringe dybde, det rådede Forskønnelsesselskabet for Roeskilde købstad bod på i 1834, men det var ikke alle, der var glade for denne ændring. Mange på Sct. Jørgensbjerg mistede deres udkomme. De havde haft en del i eller ejet mindre både, som fragtede varer til Roskildeområdet fra de skibe, der stak så dybt, at de ikke kunne komme ind til havnen. Omladningen skete i Frederikssund.

Om udsalg af udhugget brænde

Også denne artikel kom til at strække sig over flere numre og det var også udgiver Gjemsøe, der stod for den. I denne, den første del, fortalte han at han havde tænkt på „her i byen at anlægge en handel og udsalg af småhugget brænde, såvel i hele som halve, i kvart som ottendedels og sekstendedels favne, samt i endnu mindre mål og skillingsvis, både bøge- og fyrrebrænde, ligesom i København, hvor denne handel føder så mangen talrig og hæderlig familie". Han havde dog ikke penge til at føre sin ide ud i livet og efterlyste nu en pengestærk mand.

Anonym annonce

Her har en indsender beskæftiget sig med Rotschildts hvidtøl, og roser udgiveren, fordi han har taget fat på problemet i det første nummer af avisen, men vedkommende kunne ikke tro det var rigtigt, at man ikke kunne få det kvantum øl, man ønskede, men nu var vedkommende blevet overbevist om at hr. Gjemsøe havde ret: „De har udsalg af hr. Rotschildts øl i flaskevis, hvoraf jeg i den senere tid flere gange har været tvungen til at benytte mig, på grund af, at jeg nu et par gange

Hvidtølstapperi i kælderen til Algade 3.

har fået følgende svar i bryggeriet: engang nemlig, at hr. Rotschildt ikke var hjemme, og jeg kunne derfor ikke få 1/8 tønde godt øl, men 1/4 tønde; thi karlen lod til ikke at være bemyndiget til at dele fjeredingen i tvende ottinger, og anden gang fik jeg det endnu værre svar, at jeg aldeles intet godt øl kunne erholde førend om nogle dage".

Hermed sluttede artiklen for at blive fortsat i næste nummer. Der er ingen tvivl om at det var hr. Gjemsøes udgiverpolitik, at lidt længere artikler ikke søgtes hurtigt afsluttet, men tvært imod løb over flere numre, så læserne havde noget at se hen til og derved blev de holdt fast.

"Skandinavien" inden nedrivningen 1915.

Nr. 12, den 17. oktober

„Den afdøde tømmermester O. Madsen og hans ligeledes afdøde hustrus stervbo (dødsbo) tilhørende sted, beliggende her i byen, på hjørnet af Domkirkegården og Kirkestræde, under matr. nr. 200 a, bliver stillet til bortsalg ved tre offentlige auktioner". Derpå følger dagene og tidspunktet for auktionerne og endelig en indgående beskrivelse af ejendommen.

Den ejendom, som omtales er revet ned i 1917. Det var det ret store ejendomskompleks kaldet „Skandinavien" i Domkirkestræde. Den her beskrevne del af komplekset var den op mod Domkirken.

Forslag til at brænde stenkul i stedet for brænde

Nu tager hr. Gjemsøe dem i skole, som måtte være imod forslaget med uddybningen af fjorden, og denne del af artiklen slutter han således: „At før omhandlende oprensning af den sig her til byen strækkende Isefjordens arm og dens grunde, når den skulle medføre hensigtsmæssig nytte, ville være forbunden med betydelige udgifter, og det endog som forskud, førend der kunne tænkes på fortjeneste, dette er naturligt, men har Danmark da så ganske tabt alle sine, for landets industri og dets handels opkomst og fremme virkende rigmænd? Eller skulle man tro det aldeles umuligt ved aktieselskab eller lignende, at tilvejebringe de fornødne summer? Hvilke da i tiden kunne afbetales ved de afgifter, som hertil sejlende skibe eller deres førere billigen måtte erlægge her som andetsteds".

Om udsalg af udhugget brænde

Her fortsætter udgiveren at klarlægge sine anskuelser, uden egentlig at komme med yderligere argumenter.

Nr. 13, den 24. oktober

Auktioner

„Mandagen den 26. denne måned, om formiddagen kl. 10, lader hr. apoteker Møller, formedelst fraflytning, bortsælge en del møbler og andet bohave af forskelligt slags, samt nogle favne tørt bøgebrænde m.m., alt efter de konditioner, som på auktionsstedet vorde bekendtgjorte".
Apoteker L. C. Møller havde virket i Roskilde siden 1811. Domapoteket var endnu på dette tidspunkt Roskildes eneste apotek, som det havde været det siden sin oprettelse i 1650.

Proclama

„Ved proclama, som dags dato er læst ved Roeskilde byting, og snarest mulig vil blive læst inden den kgl. lands-over-samt-hof- og stadsret, er alle og enhver, som måtte have noget at fordre i stervboet efter afdøde tømmermester Ole Madsen og hustru Maren Kirstine født Clausdatter, heraf byen, indkaldte med 12 ugers varsel til for undertegnede stiftsforvalter at anmelde og bevisliggøre deres fordringer. Hvilket herved endvidere bekendtgøres. H. C. Müller".
Denne proclama er taget med som et eksempel på en sådan, hvoraf der er ret mange. Hver gang der er en auktion p.g.a. dødsfald følger sådan en proclama. Det har været en fordel for „øvrigheden", at der kom en avis. Det vidner den flittige indrykning af alle slags meddelelser om.

„De indvånere her i byen, som holde løsgående hunde, have at forsyne sig med anordnet polititegn for året 1829, der kan modtages på mit kontor fra i dag af og indtil denne måneds udgang, imod betaling af 1 rigsdaler sølv for hvert tegn og aflevering af det sidste tegn.
Ved at bekendtgøre dette til alle vedkommendes efterretning, tilføjes, at ejerne af de på gaden gående hunde, der ikke til denne måneds udgang er forsynede med nyt tegn, bliver at anse med de i pl. af 29. oktober 1824 fastsatte mulkt".
Hundeskat, som man fik et hundetegn som bevis på, at den var betalt, blev indført i 1824 og ophævet i 1969.

Om udsalg af udhugget brænde

Udgiveren fortsætter med at fortælle, hvor god en service man får i København og hvor ringe i Roskilde, hvor man næsten ikke kan kalde det „udhugget brænde".

Avertissements

„Skræddermester Melander er flyttet fra Bondetinget til vognmand Lars Pedersens gård i Hersegade".
Hr. Gjemsøe er derimod flyttet ind i de lokaler, som skræddermesteren havde haft. Foruden at sælge hvidtøl på flasker, anbefaler hr. Gjemsøe sig også med sort blæk.

Nr. 14, den 31. oktober

„Ifølge den under skiftet efter afdøde vognmand unge Peder Hansen tagne beslutning, bliver stervboets ejendomsgård, beliggende her i byens Hirzegades østre side, under matr. nr. 170 med tilliggende grund og jorder, opbuden til salg ved tre auktioner".
Matr. nr. 170 skulle svare til Hersegade nr. 13 i dag. Huset, som beskrives i teksten blev nedrevet i 1969 for at gøre plads til „Scala Bio" med 464 siddepladser. I 1985 blev ejendommen købt af HK, som gik igang med en ombygning samme år.

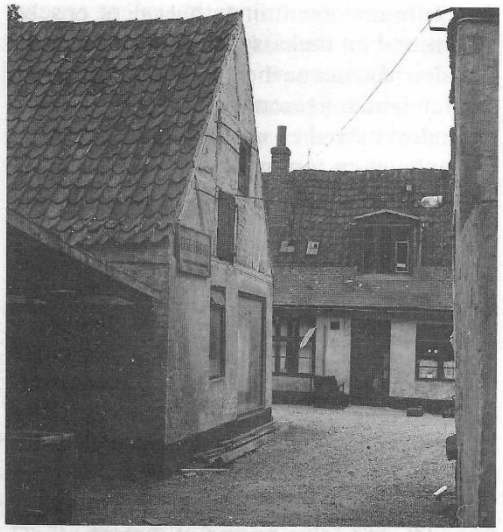

Hersegade 13, gårdpartiet o. 1915.

Bekendtgørelse

„I anledning af Hendes Majestæt Dronningens og kronprinsesse Carolines høje fødselsdag, den 28. oktober, bliver foranstaltet bal på Det kongelige Palæ her i byen søndag den 8. november, førstkommende, til hvilket man behageligen ville tegne sig og modtage entrebilletter hos hr. justitsråd og borgmester Müller i Roeskilde".

„Fra 1. november næstkommende og indtil videre afgår dagvognen, hvormed rejsende kunne følge, fra Roeskilde til København hver mandag formiddag kl. 10, og afgår tilbage hertil tirsdag formiddag kl. 10, hvilket herved kundgøres".

Fra H. C. Andersens dagbøger vides at det tog 3 1/2 time at komme til København.

Om udsalg af udhugget brænde

I dette nummer slutter udgiveren med at skrive, at han håber, hvis han har taget fejl, at der så er nogen, som vil rette ham ved at skrive et stykke til avisen.

Anonym annonce

Det er slutningen på et indlæg, som begyndte i nr. 11, og som beskæftigede sig med vanskeligheden med at få hvidtøl i det kvantum, som man ønskede. Nu fortsætter indsenderen med at fortælle, at en værtshusholder i Roskilde netop af denne grund var nød til at få sit øl fra København, og at det var endnu en grund til at ændre udsalgsbetingelserne. Indsenderen underskrev sig „Polehymnia".

Forlængst er forlangt indrykket af en bekendt solid og sanddru mand (hvad udgiveren nyligen personlig vederfaring har måtte sande) nemlig:

„At der især uden for hr. herredsfoged Blumes distrikt, på gl. Roskilde amt, findes mange slette veje er vidst, men indsenderen har særdeles årsag til at ønske følgende vejstykke forbedret.

Når man nemlig fra Køge mindre landevej agter sig til Ringsted hovedlandevej gennem byerne Kamstrup og Borup, hvor vejen er meget god, da kommer man ind på gl. Glims marker mellem A. Kornerups og C. Jensens lodder. Dette stykke vej er så overordentligt slet, endog om sommeren, at kun få tør passere den ene, men ikkun i selskab med flere, for ved hinandens hjælp at forhindre vognene fra at kuldsejle i de rædsomme huller, og dog sker det ofte at belæssede vogne ej kunne holdes oprette. At komme frem på denne vej med enspænder, er næsten umuligt; thi på et langt stykke er kun spor, og dette er så dybt, at hesten, som skulle gå på midten, let falder ned i hjulsporene, hvorved vognen kommer op på brinken og sørgelig går omkuld.

Indsenderen, der betjener sig af et sådant køretøj, har ofte måtte køre ud af vejen, hvilket i sommer førend høsten ikke var gjørligt, da A. Kornerup havde sået ærter langs med vejen. Ligesom dette stykke vej på enhver årstid er slet, således holdes det om vinteren ej hel-

ler ryddeligt for sne; thi i flere år har man ofte i tre alen høj sne væltet ved S. Jensens gård, brækket vogn og seletøj itu, fordærvet hestene, og måttet lade vogne og slæder stå i snedriverne.
Da denne vej, befares af mange uden for bondestanden, og især om vinteren af bønder med skovlæs, så var det såre ønskeligt, at den så snart som muligt blev sat i sådan stand, at rejsende turde passere den uden at udsættes for benævnte ubehageligheder og farer".

Om Højbrønd

Udgiveren kan her med stor fornøjelse fortælle, at Højbrønds kilde nu er blevet sat i stand, og han er ikke i tvivl om, at det skyldes hans artikel i avisen:
„Ligesom jeg engang i dette blads nr. 4 vovede at anke over den mådelige tilstand nogle af Roeskilde byes søgte vandkilder befandt sig i på den tid, således giver jeg mig nu herved fornøjelse at anmelde, at den såkaldte Højbrønd nu er sat i en tilstand, vist nok langt over enhvers forventning; thi ej alene er selve kilden, ved en trækasse, som er tillukt, og på forsiden påmalet navnet Højbrønd, befriet for al urenlighed, ligesom også al fare for børn og andre, herved er afvendt, men der er tillige anbragt en rummelig kasse under tuden, for af samme at kunne skylle linned etc. uden at dette skyldevand står i forbindelse med det tilløbende vand, der gør, at kassens beholdning af urent vand i få øjeblikke igen er rent og klart, ved et vel anbragt afløb, så er også anbragt bænke til derpå at banke klæder og linned, hvilken metode her og flere steder er så almindelig at behandle linned etc. på, men som af kineserne, der unægteligen er den eneste bekendte verdens første og mest udmærkede vaskekoner, påståes at slide mere på linnedet, end selve brugen af samme.
Endeligen er, foruden en bekvem nedgang til vandstedet, også anbragt en del i jorden nedgravede pæle, sandsynligt for på disse at kunne trække snore og derpå at ophænge og tørre klæder. Denne kilde, der af nødvendighed besøges af mange tusinde om året, bliver også taget i betragtning af mange rejsende, der nu med besynderlig fornøjelse kan skue samme

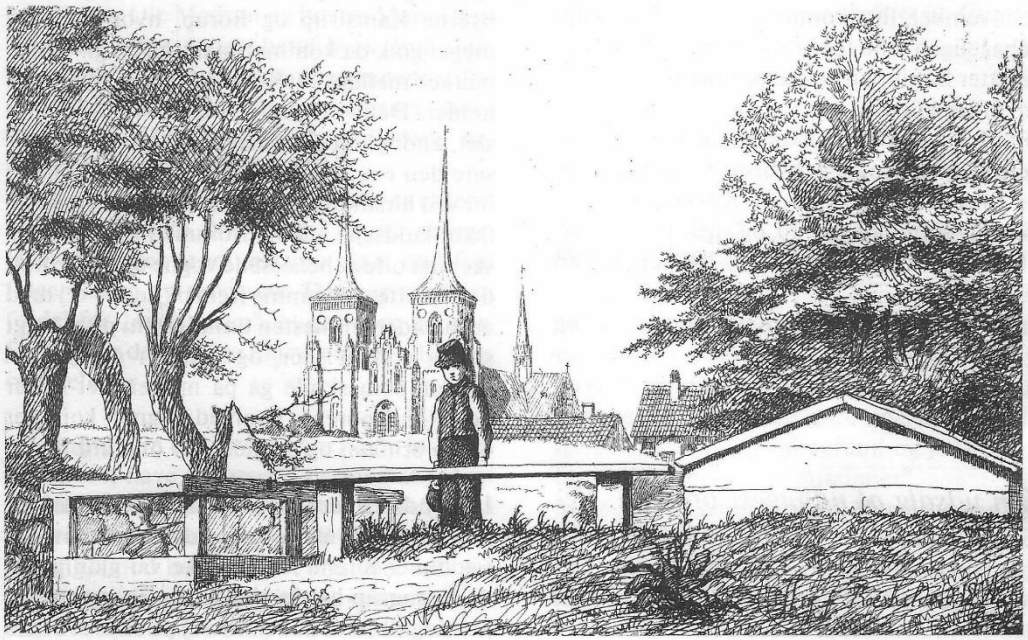

Højbrøndskilden 1847

og ved at omtale dens hensigtsmæssighed, endog i udlandet, må komme til, i dette som i flere tilfælde, at rose Roeskilde byes øvrigheds og foresattes opmærksomhed for det offentlige, såvel til hver mands nytte, som fornøjelsen".

Højbrønd var, sammen med Maglekilde og Klosterkilden, Roskilde vandrigeste kilder. Den var også byens mest officielle vaskeplads. Her til kom byens familier med deres vasketøj, som de i nogle tilfælde havde vasket hjemme, men herefter skulle det skylles i det bløde kildevand og bankes godt igennem med en banketærskel, hvorved skyllevandet og det sidste snavs forlod tøjet, men, som det meget rigtigt blev påpeget, var det en metode, som gik ud over tøjet.

Da Roskilde fik sit vandværk i 1880, blev det ret hurtigt klart, at der skulle mere vand til end man først havde troet, og otte år efter blev der lagt en direkte sugeledning fra Højbrøndskilden til vandværket. Hermed var kildens dage talte, men den kunne endnu hen imod 1930 give så meget vand, at de af byens familier, der holdt på traditionerne, kunne få deres tøj skyllet ved Højbrøndskilden, men i 1930-erne var det endelig slut med kilden og den forsvandt helt.

Domapoteket inden ombygningen 1880.

Avertissements

„Da jeg formedelst mine mange forretninger i de sidste dage af mit ophold i Roeskilde ikke fik tid til at sige farvel til alle venner og bekendte, bedes disse, såvel inden- som udenbyes, herved at modtage min hjerteligste hilsen, med tak for den velvilje og det venskab, jeg har nydt i de otte år, jeg har levet der som apoteker.
L. C. Møller".

Nr. 16, den 14. november

„Det talentfulde Titchenske skuespillerselskab har nu efter at have glædet os i tre uger, forladt os. Den opmærksomhed det viste, ved at hædre vor gode og - med føje tør man sige - almenelskede dronnings fødselsdag, troer anmelderen ikke at burde forbigå.

Man havde anbragt en smagfuld dekoreret støtte i baggrunden af teateret, med den simple, men for alle lige fattelige og af alle inderligt følte indskrift: „Gud velsigne vor Dronning". På begge sider af samme støtte stod teatrets personale i smukt kostume med blomsterkranse i hænderne. Scenen åbnedes med nedenstående prolog, forfattet af hr. M. F. Hansen og deklameret af hr. skuespiller Orlamundt:

„Glæden smiler i det danske øje,
alle hjerter stige mod det høje.
O Maria på din fødselsdag,
alle læber stræbe ord at finde.
For at juble Danmarks regentinde,
himmelens og jordens velbehag".

Der var yderligere seks vers.

„Efter prologen bekransedes støtten, og man sang derefter nedenstående få linier af bemeldte hr. Hansen, som publikum istemmede:

(Mel.: Duftende enge og kornrige vange):

„Evige Almagt, O hør vore bønner,
hør os, O Gud, når vi påkalder Dig.
Dannemarks døtre og Dannemarks sønner,
her til en højtid forsamlede sig".

Her var yderligere to vers.

Uden overskrift er følgende referat fra festen på Det kgl. Palæ:
„I anledning af Hendes Majestæt Dronningens og Hendes kongelige Højhed prinsesse Carolines fødselsdag den 28. f. m. blev på Det kgl. Palæ i Roeskilde, søndagen den 8. dennes, givet festivitet og bal, hvor da over bordet ved de udbragte skåler blev afsunget følgende to sange: Den første er af hr. Sophus Zahle og den anden er af hr. H. C. Christensen".

Af de to sange gengives her Sophus Zahles, fordi den så tydeligt har Roskilde som emne og den fortæller noget om Roskildensernes syn på deres by. H. C. Christensens sang derimod, var en mere direkte hyldest til fødselarerne.

Mel.: Vift højt på Codans bølge.

„Fra Roars klare kilde,
fra blanke Issefjord.
De danske konger milde,
uddrog til syd og nord.
Da glimred vidt i Norden,
det gamle Roskildes ry -
men se, nu er det voden
en uanselig by.

Hvor kongeborgen knejste,
går ploven dybt i jord.
Hvor snekken sejlet hejste,
den grønne eng sig snoer.
Således sejrer tiden
snart over glans og pragt,
den store by blev liden,
dybt sank dens stolte magt.

Men fortids kære minder -
dem vi bevare tro.
Men Roars kilde rinder,
de i vor barm skal bo.
Hos os sig hæved stammen
der end er Danmarks skjold -
og aldrig slukkes flammen
for kongeslægten bold.

Hvergang en festlig glæde
opliver Kongens sal,
Vi slynge festens kæde
ved gamle Herthasdal.
Nys brød Marias morgen
pånу af tidens skød,
da blev for kongeborgen
og Danmark glæden sød.

Ja Danmarks Maria.
Højt hjertet for dig slår.
Gid glæden må indvi
din dag i mange år.
Ved fromhed har du vundet
dig kærlighedens krans.
Se hjertet har den bundet,
og evig er dens glans".

Spørgsmålet er, hvor der har været plads til at opføre skuespil og at afholde bal på Roskilde kgl. Palæ. Det eneste større rum var landemodesalen, som endnu findes i hovedbygningen på første sal.
Ernst Sophus Wilhelm Zahle (1797-1837) var et meget alsidigt menneske. Han var uddannet teolog og var præst flere steder indtil han i 1836 blev hof- og slotspræst i København. Ved siden af sin præstegerning drev han naturvidenskabelige studier. I 1828 fik han en pris udsat af Videnskabernes Selskab for en afhandling „Om månens udryddelse".
Han havde også en digterisk åre. Hans digte var af lyrisk, national og religiøs karakter, og han fik sine digte optaget i forskellige tidsskrifter. Det skaffede ham et digternavn i samtiden, men det har ikke kunnet klare sig i eftertiden.
I 1837 døde hans kone, og det berørte ham så dybt, at han døde syv uger senere. Forinden havde Kong Frederik VI heldigvis lovet at hjælpe hans to børn i vej. Datteren Natalie blev en kendt skoleleder og sønnen P. C. Zahle blev politiker med betydning for Ringstedegnen.
Sophus Zahles bror blev „stamfar" til familien Zahle i Roskilde, hvis kendeste medlem var den senere statsminister C. Th. Zahle.

Nr. 17, den 21. november

„I den formening at det ville være mange velkomment, at komme til kundskab om, at man nu her i byen, som jeg tør vove at smigre mig med, ved den i nogle af dette blads numre skete opfordring, har begyndt på et, ja måske flere steder, at udsælge tørv i snesevis, og såvel udhugget bøgebrænde, som hele favnstykker, alt som køberne ønske det.
Ligesom det ville være behageligt, at denne nye begyndte næringsvej måtte kunne opnå fuldkommenhed, således ville det tillige være ønskeligt, at den der har begyndt samme, måtte kunne finde sin regning derved, da hun, som er enke efter en afdød møllersvend Johan Meyer, hensidder med mange uforsørgede børn, og derfor såmeget mindre kan tåle at lide tab".

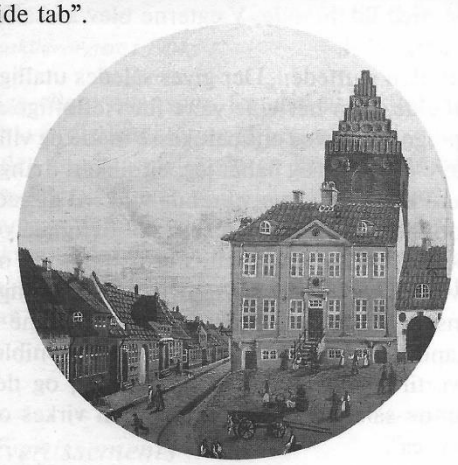

Rådhuset, Rådhustorvet og Skomagergades huse i 1836.

Udgiveren fortsætter med at fortælle, at han selv har kontrolleret kvaliteten af både tørv og brænde. Han sammenligner priserne med priserne på torvet, og de synes rimelige. Han slutter på følgende måde: „Jeg har destoværre selv erfaret hvor ilde man er stedt med dårlig tørv, thi jeg har først måttet tørre tørven på kakkelovnen, førend jeg med nytte har kunnet lægge den i samme.
I det øjeblik jeg nedskriver dette, bliver mig fortalt, at lignende udsalg af tørv og brænde skal være begyndt såvel på det forhen købmand Schreiber tilhærende sted, som og hos spækhøker Engelhardt".

Om en sparekasse i Roeskilde

„Man ser med hvilket umiskendeligt held og til nytte, at sparekasser er stiftede og virke, ikke at tale om hovedstaden, men i flere købstæder, så at det vist er manges ønske, en sådan indretning kunne komme i stand i Roeskilde.
I en by, hvor der findes så mange retskafne og velhavende mænd som i Roeskilde, kunne vel næppe tænkes vanskelighed for, at få en bestyrelse for en sparekasse i stand, som bestod både af retskafne, virksomme og solide mænd, så at de, der betalte indskud, i enhver henseende måtte kunne være sikrede for tab af deres, især af den arbejdende klasse vel tildels surt sammensparede skillinger, som den i en mere fortjenstfuld tid af året kunne have indskudt til nødskillinger i de trangere, eller mindre fortjenstfulde årets tider.
Hvor mange gift håndværkssvend, der sidder med kone og flere børn, måtte ikke ønske at der gaves et sted, hvor han med sikkerhed kunne deponere noget af hans sommerfortjeneste til ildebrændsel og mange andre fornødenheder om vinteren".
Dette er indledningen til en lang artikel, som strakte sig over to numre. Det er igen udgiveren selv, der er ophavsmand til artiklen. Videre skriver han at oprettelsen af en sparekasse antagelig også kunne hjælpe mændene til ikke at lade sig overtale til at bruge ugelønnen på værtshusene, og denne del af artiklen slutter: „Hvor mange tusind tilfælde indtræffe ikke, hvorved en sparekasses nærværelse ville velsignes".
Hvor ofte får børn ikke pengepresenter, som de kærlige forældre naturligvis af dum kærlighed tillader barnet tid efter anden at fortære i kager, frugt etc?
Var en sparekasse til stede, ville det dog i det mindste undertiden falde sådanne forældre ind, at opmuntre børnene til at sammenspare deres skillinger, for senere at kunne have nytte af samme, istedet for at de nu, ved at forbruge samme, ovenikøbet som oftest sætter deres helbred på spil, ved på en for maven utålelig måde at søge at fortære det barnet kalder sit, i umodne frugter, kager etc.".

Avertissements

Købmand E. L. Rotschlidt anbefaler sig med „udmærkede fine, brede og smalle lærreder", samt „håndklæde-drejler". Han opgiver pris m.m. og slutter: „Husmødre og andre som måtte være de benævnte varesorter behøvende, indbydes derfor til at tage samme i øjesyn, og vil, når for resten af varerne kan bruges til det man ønsker, og man har i sinde at købe, næppe gå bort uden at handle; thi varerne er udmærkede og priserne særdeles billige".

Nr. 18, den 28. november

Om en sparekasse i Roeskilde

Her fortsætter opremsningen af fordele ved at have en sparekasse, bl.a. står der:
„Hvor mangen håndværkslærling måtte ikke ønske, at han kunne på et sikkert sted, til enhver tid, af sine drikkepenge, som især ved nytårstid, af hvad han som gratulant samler sig, hensætte en spareskilling, der samlet ikke ville udgøre en liden hjælp, når han i tiden skulle udstyres som svend, og han sålidet som hans foresatte eller forældre, om han har nogen, ser udveje til endog kun på det tarveligste at affærdige ham".
Læredrenge omtales som meget skødesløse med deres penge „Thi overdrivelse i klæder etc. gør, at læredrengen som skriverdrengen søger alle offentlige steder, og spiller stor mand, og opfordres da den ene af den anden til at vise sig som helten, og hedder det således i almindelighed, når det sammenskrabede er sat i lovlig cirkulation", „at let kom det, og let gik det".
Var der derimod en sparekasse i byen, så kunne pengene blive sat derind og kun udbetales med mesters eller forældres samtykke.
„Blandt de personer, der sikkert også især til sine tider ville prise en sparekasses nærværelse, tror man at kunne nævne nattevægterne, hvis besværlige post, og den nytte disse for den hele sovende bys indvånere, i mer end en henseende man anses at udrette, gør, at deres gratulationer honoreres, uagtet disse undertiden er temmelig hyppige, thi jeg er overbevist om, at var det ikke for gratulationens skyld, så glemte vist ofte et eller andet medlem af de respektive vægterkorporation en af de helligaftener, som på visse årets tider rigtignok er mange".
På denne måde får udgiveren også indflettet et lille udfald mod vægterne, som åbenbart efter hans mening ikke lader nogen lejlighed gå fra sig til at få drikkepenge. Vægtersituationen var ellers en meget vigtig del af byens liv.
Dels patruljerede de i hver sin del af byen, både om dagen og om natten og dels var der altid en tårnvægter oppe i Sct. Laurentiustårnet, hvis fornemmeste opgave var at holde øje med ildebrande. Vægterne blev afskaffet 1. april 1904.
Artiklen sluttede: „Der gives således utallige tilfælde, som her ville være for vidtløftige at opregne, hvorved en sparekasse måtte og ville være ønskelig, og håber jeg, og sikkert mange flere end jeg, at nærværende vink vil af vedkommende byens højrespektive øvrighed og ædle borgere tages i gunstig betragtning og overvejelse, for at en som benævnte længe ønsket indretning måtte kunne komme i stand. Herved blev tillige kapitaler disponible, hvortil så ofte synes at være trang, og der kunne således til mer end et mål virkes og gavnes".
Roskilde Sparekasse blev oprettet i 1833 og det var overlærer Johannes Dam Hage, der var initiativtageren.

I dette nummer er også tre personlige annoncer, som er trykt i avisen med denne begrundelse: „I den overbevisning, at der også i Roeskilde og dens omegn gives fruentimmer, som ønske heller at givtes end at leve ugivte indtil deres død, gør, at jeg herved indrykker følgende tre af Københavns adresseavis tagne avertissements". Selvom det ikke umiddelbart har noget med Roskilde at gøre, gengives alligevel nr. 1: „Af nr. 246 for 1829. En ung mand af stand ønsker at indlade sig i ægteskab med en

Roskildevægtere i 1904.

pige eller enke, som, foruden at besidde en elskværdig karakter og et tækkeligt udvortes, i det mindste måtte eje en kapital af 15.000 rigsdaler. Mangel på bekendtskaber gør, at han går denne vej. Den hellige tavshed forsikres. Billet bedes aflagt på adressekontoret mærket N. F. 156, hvorefter nærmere aftale kan ske".

Avertissements

„Jeg undertegnede agter (som sædvanlig om vinteren) også i vinter at give information i tegning om aftenen, såvel hjemme hos mig selv, som i byen. De forældre eller andre, som ønsker deres børn eller myndlinge, eller dersom endog voksne for tidsfordriv og fornøjelse måtte ønskes givet undervisning i tegning, ville man behageligt derom underrette mig, enten søndagen den 29. eller mandagen den 30. november, da jeg agter at begynde mine øvelser onsdag den 2. december førstkommende. S. Fjeldsted. Malermester".

„Arkeskrift ønskes for dhr. embedsmænd eller andre og besørges på det nøjagtigste, hurtigste og billigste: regnskaber opgøres, regnskabsbøgers regelmæssige afslutning ved nytårstid sørges, ansøgninger, breve, kontrakter, opsigelser, obligationer og andre dokumenter udfærdiges af undertegnede, der tillige tilbyder, for håndværksmestre eller andre, at udfærdige deres nytårsregninger eller lignende arbejder: Alt på det nøjagtigste og billigste. I Hendrich, T. Gjemsøe. Examinatus juris".

Nr. 19, den 5. oktober

Gårdauktion i Roeskilde

„Efter begæring af enken efter afdøde pastor Brangstrup her i byen, madam Brangstrup, bliver den hende tilhørende ejendomsgård stillet til bortsalg ved en eneste auktion, som afholdes på selve gården mandag den 21. december d.å., om formiddagen kl. 10.
Denne ejendom, som er bekvemt beliggende og indrettet såvel for en embedsmand, som for en handlende eller næringsdrivende borger, under matr. nr. 12 i byens hovedgade, på Skomagergades søndre side straks ved torvet". Derefter beskrives ejendommen indgående.
Det er beskrivelsen af en nedrevet ejendom, der her er tale om og som sådan har den betydning.

Ejendommen, Skomagergade nr. 1, vides at være brændt i den store bybrand i 1735.
Den blev genopbygget, som et typisk ildebrandshus, og det er det, der omtales i avisen.
I 1876, da Hotel Prindsen stod færdig, besluttede ejeren af Skomagergade nr. 1 sig til at rive det gamle hus ned og opføre et nyt med Prindsen som forbillede. I folkemunde blev den nye bygning kaldt „Lille Prinds" eller „Prinsessen".
Bygningen er meget lidt forandret. I 1925 byggede K.T.A.S. noget om, og der er kommet tilbygninger til, men i det store hele står „Prinsessen" uforandret.

Skomagergade 1 nedrevet 1876.

I dette nummer kommer for første gang indlæg af „Overalt og Ingensteds". Vedkommende blev en flittig leverandør til avisen med artikler om forskellige tildragelser som havde med byen og dens borgere at gøre. Nogle af emnerne synes alvorlige nok, men i andre indlæg har man følelsen af, at de mere var beregnet på at Roskildenserne fnisende skulle diskutere, hvem der hentydedes til. Dette er naturligvis umuligt at vide i dag. I dette indlæg fortælles om en rejse og om traktementet dels i Vejrmøllerkroen, dels i Roskilde kro, og derefter kom indsenderen til Roskilde.
Resten af artiklen gengives her som en prøve, dels på artiklens stil, dels for at illustrere hvor ligegyldigt det hele kan være, specielt i dag:
„Jeg marcherte af og kom om eftermiddagen til Roeskilde, hvor jeg havde sat mig for at leve, så sparsomt og ukendt som muligt, hvorfor jeg gik ind til nogle bagere, men kunne ingensteds få hvedebrød. Endelig traf jeg da heldigvis et sted, hvor man ikke havde udsolgt beholdningen fra den foregående dag, thi gammelt var det, men jeg trøstede mig med, at det måtte vel være desto bedre, det modsatte var tilfældet, da jeg næppe har erholdt halvt så stor eller halvt så godt brød, som i Vejrmøllen".
Harmfuld herover spurgte jeg efter et værtshus, og man viste mig langt ud i Ringstedgaden, hvor en gammel mand og en kone var husets personale.
Jeg fortærede en snaps og en øl til mit brød, og havde følgende historie som dessert for aldeles intet: „En bonde stak hovedet ind ad døren og spurgte: Boer her ikke en snedkermester?"
Værten: „Nej, så gu gør her ej".
Bonden: „Så har han dog boet her, og hvor er han da flyttet hen?"
Værten: „Det kan nok være han har boet her, men han boer her ikke længere, og hvor han boer nu, det ved jeg ikke".
Værtinden (til bonden): „Hør min far, snedkeren er flyttet højere op her i samme gade".
Bonden: „På denne eller den anden side?"
Værten og værtinden: „Nej, her på samme side".
Bonden: „Ih hvad var det den snedker hed?"
Værten (kløende sig i hovedet): „Ja, det kan jeg nu ikke huske, de finder ham nok når de søger efter ham".
Da bonden var ude af døren, sagde værten i fortrolig tone til mig: „Jeg ved sgu nok hvor han boer, jeg behøver jo ikke at være vejviser for snedkermesterens oldermand".
Jeg ærgrede mig noget over denne værtens uvilje, og tænkte mig at erholde samme tjenstfærdighed, dersom jeg havde forlangt at vises tilrette i byen, hvorfor jeg betalte hvad jeg havde nydt, og begav mig hurtigt ud af byen videre fort".

Avertissements

I sit indlæg om det gode ved en sparekasse, antydede hr. Gjemsøe, at der jævnligt var brug for at kunne låne penge og i dette nummer var der to tilbud og pengelån:

„300 rigsdaler sølv, Roskilde Borgervæbnings og Brandkorps fond tilhørende, kunne erholdes til lån, mod prioritet i en ejendom her i byen, og den for offentlige stiftelsers midler befalede sikkerhed. Det nærmere herom afhandles foreløbig med Sveistrup".
„1600 rigsdaler kan samlede eller i mindre summer erholdes til låns i tilstundende 11. de-

cember termin, mod antagelig sikkerhed, når man forinden 8. dennes herom henvender sig til fuldmægtig Christensen her i byen".

Det første er nok det interessanteste, fordi det nævner borgervæbningen og brandkorpset.

Kaptajn Sveistrup er indsenderen, og det var også ham, som stod i spidsen for korpsene. Jacob Kornerup beskrev ham på denne måde: „Sveistrup var en af byens mest ansete mænd, eligeret borger og chef for borger- og brandkorpset. Han var, skønt han var stærkt opfyldt af „honnet ambition", en i mange henseender brav mand, hjælpsom og godgørende og ivrig for gode og smukke fremskridt i byen. Han satte skik på borger- og brandkorpset, så godt han kunne, og havde ikke ringe indflydelse på borgerne og fik dem til at anskaffe sig nye uniformer, men det var jo en umulig opgave at få gamle spidsborgere til at se ud som rigtige soldater. Til Hotel Prindsen knyttede sig de fornøjelser og fester, som fra tid til anden afbrød ensformigheden i det lille Roskilde: baller, maskerader, kanefarter, spisegilder, koncerter osv., og kaptajn Sveistrup byggede til disse lejligheder en stor ny sal med galleri og tribune til musikken, samt et teater, der kunne opstilles for rejsende skuespillere".

Kaptajn Sveistrup.

Hvad angår borgervæbningen, så var det Kong Christian den 3., som i 1566 besluttede at købstædernes borgere skulle møde 8 dage om året for at lære at være soldater. I 1600-tallet blev der god brug for disse borgervæbninger bl.a. ved svenskernes storm på København. I 1700-tallet mistede det imidlertid hurtigt sin militære betydning og borgervæbningerne blev mest brugt til parader og vagt. I Roskilde naturligvis altid ved de kongelige bisættelser. Desuden viste det sig at være en byrde for byens borgere på et tidspunkt, hvor byen var næsten totalt ødelagt af ildebrande. I 1801 kom der en forordning om, at borgervæbningen ikke mere skulle bruges i direkte krig, men nærmest være et politikorps og i 1827 blev borgervæbningen ophævet.

Dog fortsatte det som en del af brandkorpset og beholdt sit navn.

I 1698 fik Roskilde sit „Brand- og lig societet laug". I 1735 fik Roskilde en ny brandordning og igen i 1761, men denne gang var det en landsomfattende ordning, der var tale om.

Da borgervæbningen hørte op, ændredes reglementet for brandkorpset i 1828. Således at det var borgervæbningens 2. afdeling, som var de borgere der var under 50 år og uden borgerskab, som nu blev brandkorpsets vagtafdeling.

Brandkorpset selv bestod af slukningsafdeling og „Nedbryderkor". Samtidig bliver der foreskrevet nye uniformer og det er vagtafdelingens uniform, som den nyværende borgervæbning eller Roskilde Garden har taget som forbillede for deres uniformer.

„Da jeg er kommet til kundskab om, at flere er uvidende om, at jeg igen fortsætter mit ølbryggeri som forhen, så tilkendegives dette herved såvel for mine forhen havte kunder som for enhver anden, der vil forundre mig næring. Det øl jeg brygger er af samme godhed som forhen og fuldkommen klart, ligesom man også efter behag kan få det mer eller mindre bitter.

Man kan erholde øl til alle priser; thi som priser er, derefter bliver styrken, og skal til enhver tid være så billigt som muligt, hvorhos jeg tør love, at man stedse skal finde sig fornøjet. Mads Knudsen boende i Grønnegade".

Nr. 20, den 12. december

„Broder. Du som i din lune stue
mættes, styrkes, nyder sindets fred,
du som rolig lader vintren tru,
når du hviler ved dit arnested,
træd til vinduet, af armods vælde
dybt nedbøjet segner hist en mand,
held dig, om en tåre du kan fælde,
tifold held, om du ham hjælpe kan".

Dette er første vers af et langt digt på ialt syv vers. Det sidste, samt en efterskrift lyder:

„I, som til min harpes toner lytte,
som erholdt en skærv til overflod,
vil I, gode sjæle, vil I bytte
denne for en gavnlig ædel dåd?
O, da lyser jeg på Herrens vegne
festligt over jer velsignelsen:
Hist når alle jordens skatte blegne,
få I gaven tusindfold igen".

„De ædelsindende, der læse ovenstående med den interesse, forfatteren ønsker, ville godhedsfuldt henvende sig, med hvad evne og hjerte tilsige dem, til ham selv, under adressen: M. F. Hansen i Køge eller til hr. farver Høffner eller købmand Gjemsøe i Roeskilde. For gaverne og deres anvendelse skal blive gjort regnskab. M. F. Hansen".

På denne tid var der ingen social forsorg. Man måtte klare sig så godt man kunne. I Roskilde var man så heldig at have mange stiftelser og legater, men det var ikke altid nok. Digtet fortæller om en datter, der står alene tilbage efter at hendes far er frosset ihjel i sneen, og digtet

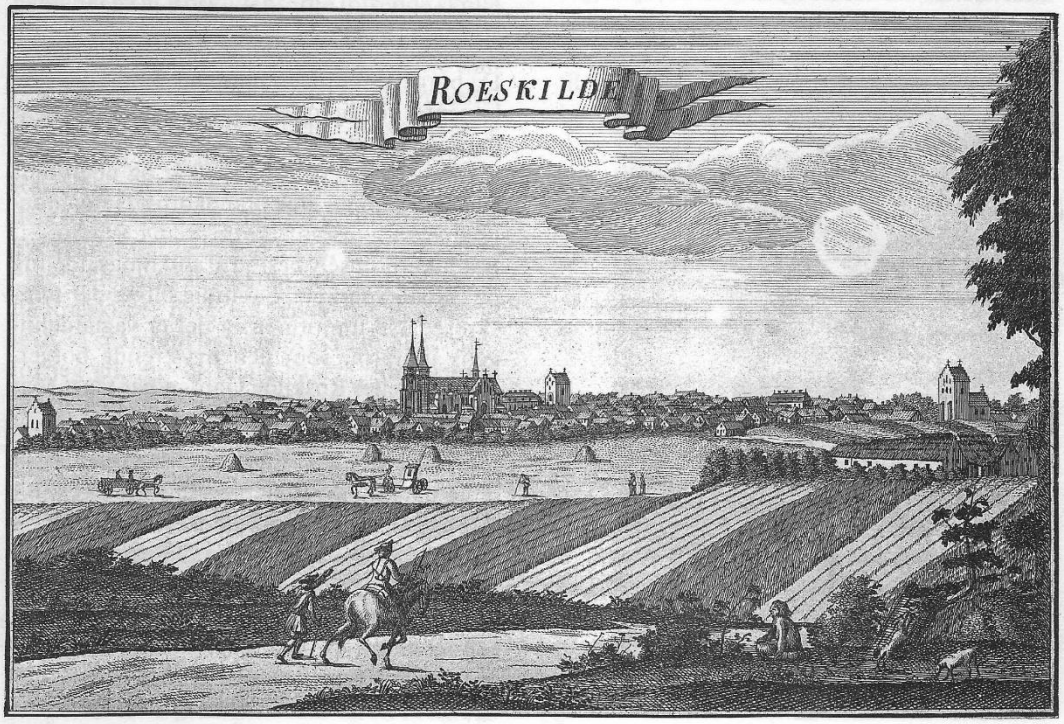

Roskilde, set fra syd 1750.

er en opfordring til at hjælpe hende.
Avisen gengav i nr. 16 en prolog og en sang, som M. F. Hansen havde forfattet i anledning af „den høje fødselsdag", så han var ikke ganske ukendt for Roskildenserne.

Imidlertid har „Overalt og Ingensteds" fortsat sin skildring, og Roskilde får følgende afskedssalut: „Jeg havde næppe troet at være udgangen af Roeskilde by så nær som jeg var, hvilket jeg først erfor, da jeg gik ud gennem den opladte slagbom: jeg vendte mig, betragtede den for mig nu liggende fordums kongestad, hvorom dog ikkun vidnede de sig højt hævende domkirkespir, hvis vejrfløje sandsynlig som følge af vindstille stod ubevægelige og viste hver til sin side, ligesom de ville vise mig, at jeg kunne gå til hvilken side jeg ville, fordi jeg i samme øjeblik ønskede at se et menneske, hvem jeg kunne spørge, hvor egentlig den vej førte hen, som jeg stod på. jeg vendte derpå om, gående med små skridt ud ad vejen, hvor jeg så 41/4 mils pælen: Jeg besteg den forhøjning, hvorpå den stod, og beskuede atter endnu engang hin kongestad, der lå, som en ringe holm, der ved den lange tids og havets brusende bølge var bleven som en levning tilbage af en stor ø, der ikke havde beholdt andet end navnet tilbage, hvilket ej heller kan berøves denne by, så længe Roars kilde rinder, uagtet denne efter sigende just ikke skal være synderlig udmærket - men måske netop denne simpelhed er kildens, som byens udmærkelse. - Efter at jeg fra det sted, hvor jeg stod havde taget et udkast til en grundtegning af byen fra denne side, og afridset samme i min lommebog, begav jeg mig atter på vejen".

Nr. 21, den 19. december

„Overalt og Ingensteds" er nu kommet til Svogerslev, hvorfra der blev refereret en samtale. Meningen med det hele var nok at påpege visse ting indenfor handlen, landet og købstaden imellem. Derfor disse klip fra teksten, hvor vi kommer ind i teksten, hvor der forklares om de unge mennesker i Svogerslev: „Thi næppe er drengen eller pigen krøbet vel ud af trøjen førend kræmmeren kryber i den, og tager en pose i hånden, en kube på ryggen, nogle skillinger i lommen, og så på marchen for at prøve lykken som handelsmand".
Jeg: „Men hvad købe sådanne personer, eller rettere: hvad handle de nu med?"
Manden: „Det skal jeg sige Dem, min herre: De kan købe høns, kyllinger, æg, ænder, ællinger, skind, gær og mange flere sådanne sager, og løbe således fra en by til en anden, og i byerne fra en gård og hus til en anden, så længe indtil de have fuld oppakning".
Jeg: „Men hvor sælge de nu sådanne opkøbte sager? I Roeskilde kan de dog umuligt afsætte det alt?"

Gadekæret og kirken i Svogerslev o. 1906.

Manden: „Deri har De ret: De faldbyde det aldeles ikke i Roeskilde, og formedelst dette opkøberi i de omkring Roeskilde nærmest liggende landsbyer, er æg og flere ting af de nævnte, både dyre nok og undertiden vanskelige nok at få i Roeskilde".
Og senere:
Jeg: „De bringer da formodentlig det opkøbte til København, thi denne slughals af en by kan bruge alt".
Manden: „Netop der skal de hen: Nu torves og forhandles de medbragte vare på bedste måde og er der da ved Stranden at erholde, enten nogle matte udhungrende torsk, flyn-

dere, rødspætter, krabber, rejer, eller i et fald en fersk laks til godt køb, så tilforhandler kræmmeren (hvad enten det er en nybagt eller en gammel) sig et tilstrækkeligt parti af benævnte vare, og når han da kommer tilbage til Roeskilde, løbes dør til dør, indtil man med god fordel har afsat sit medbragte, undertiden, især om sommeren, ej aldeles fejlfri gods".
Jeg: „Disse handelsmænd må da tjene godt ved deres negotie (handel), siden så mange beskæftige sig dermed?"
Manden: „Det tror jeg, især ved gærhandlen på visse tider af året: Ja gærkræmmerne har endog forpagtet gæren hos de fleste ølbryggere i Roeskilde, så Gud må vide, hvor bagerne her i byen få den gær de behøve".
Samtalen fortsætter i næste nummer.

Avertissements

„At undertegnede er flyttet fra min forrige bopæl i Skomagergade til blikkenslagermester Renz's gård på torvet, hvor jeg på første sal vedbliver min forrige handel med chokolade og blanksværte, bekendtgøres herved. M. Schreiber.

Kammagerarbejde
„Undertegnede anbefaler sig med alle slags kammagerarbejde af horn, således:
Damekamme fra 1 til 5 mark stykket.
Sidekamme fra 12 til 20 skilling stykket.
Krøllekamme fra 20 til 24 skilling stykket.

Accomoder- eller friserkamme fra 16 til 40 skilling stykket (accomoderkamme bruges til at sætte håret op med).
Kamme- og redekamme til forskellige billige priser.
Gamle elfensbenskamme opskærpes, damekamme oppudses, samt lodde skildepaddekamme. Bestillinger modtages på ovennævnte arbejde såvel i stykkevis som dusinvis og ekspederes på det billigste og hurtigste.
I Schricht. Hjørnet af Olsgade og Kirkestræde".

„Til lettelse såvel for ejere som lejere, har undertegnede indrettet tvende bøger: I den ene af hvilke, af værterne kan indskrives de værelser som de ønske bortlejede, tilligemed ansættelsen af den halvårlige leje, og i den anden kan lejerne lade indføre deres ønske, om hvorledes de måtte ville have værelser, samt til hvor høj leje. Lejerne blive da straks henviste til de steder, hvorfra værelser måtte være anviste.
Bøgerne ligge hos mig daglig til eftersyn og afbenyttelse af enhver, uden ringeste udgift for nogensomhelst af parterne, undtagen når man enten bortlejer eller lejer værelser efter den hos mig erholdte anvisning, i hvilket tilfælde, en billig kendelse af begge vil være at erlægge.
I. H. T. Gjemsøe. Bondetinget, Roeskilde".

Nr. 22, den 26. december

„Overalt og Ingensteds" slutter sin artikel i dette nummer. Samtalen er nu kommet til at dreje sig om Svogerslev„:
„Jeg, som imidlertid lod mig opvarte i kroen, var vel tilfreds med beværtningen og fandt ej heller, at der fordredes ubilligt, og ventede med længsel mandens tilbagekomst. Han kom, og jeg begyndte samtalen med at spørge ham: „Hvor mange sådanne kræmmere som før omhandlede, gives vel her i byen unge og gamle, revl og krat iberegnede?"

Svogerslev Kirke o. 1906.

Manden: „Det ved jeg ikke så nøje, men her er vel omtrent et dusin stykker med småt og stort".
Jeg: „Men et dusin stykker kunne vel næppe gøre, at byen manglede tærskere?" (hele samtalen blev oprindelig indledt med at det viste sig manden, der tærskede, var fra Roskilde, fordi der ingen var at få i Svogerslev og det skulle der så gives en forklaring på).
„Manden: Ja, men se, nu må De vide, at her er også andre næringsveje som beskæftige en stor del af Svogerslevs husmænd, inderster (indsidder) og unge karle, såvel af selve byen som udflyttere".
Jeg: „Og disse er?"
Manden: „Ja det er vigtige næringsveje, der endog til sine årets tider drives i betydeligt omfang".
Jeg: „Nå, og hvad er det da for næringsveje?"
Manden: „Det er kvægprang og slagteri, samt kød og flæskehandel".
Jeg: „Men er Svogerslev by da så stor, at dens beboere behøver at beskæftige så mange mennesker for at forsyne sig med sulevare, især da den ligger så nær ved købstaden?"
Manden: „Nej, det er langtfra, men landsbyslagterne forsyne tildels Roeskilde by med fornødent kød og fisk."
Jeg: „Men har Roeskilde da ingen slagtere?"
Manden: „Ja ret mange er der nok ikke tilbage, notabene som slagtere, thi den ene pakker ind efter den anden. Og dette er i sig selv ikke så underligt, når man betænker at torvet hver dag i ugen besøges af bønderslagtere, som til ringere priser sælge, og kan sælge deres vare, end købstadsslagterne, der må svare alle borgerlige og deres af næringsvej gående skatter og byrder, og kan desuden ikke, som en stor del af bondestanden, her i alle tilfælde er fri for ovenbenævnte onera (byrder), uophørlig leve ved finker, brød og syltemælk".
Syltemælk kunne laves på to måder: Ko eller fåremælk blev oplagt og der tilsattes salt og forskellige krydderier for at mælkeproduktet ikke skulle rådne.
Der kunne også være tale om tykmælk, som vallen var løbet fra, og derpå blev den blandet med en lille smule nymalket mælk tilsat sukker, kanel o.l. Det hele blev rørt ud til en vællingagtig masse.
Syltemælk var dog så stiv, at den kunne bruges som pålæg på en rugbrødsrundtnom.

Avertissements

Selvom udgiveren havde fået den gode ide med et par bøger, hvor man kunne skrive, enten hvad man havde til eje eller hvad man ønskede at leje, så kom der alligevel en annonce af den slags i, som nu skulle være overflødig, men fra avisens lay-out kan formodes, at det lige passede med at sætte denne ind:
„En lejebolig, bestående af stue, kammer, køkken og loftsrum, samt hauge etc., er til leje til flyttetiden på Munkebroe, hvorom handles med vognmand gamle Peder Hansen i Roeskilde".

Men udgiveren er glad for sin ide med bøgerne og orienterer igen:
„De i forrige avis anmeldte bøger, til afbenyttelse såvel for værter som lejere, ligger daglig til eftersyn hos undertegnede, uden ringeste udgift for nogen af parterne, førend værelserne er bortlejede og lejede efter den hos mig skete anvisning, da en billig kendelse vil være at erlægge. I. H. T. Gjemsøe. Bondetinget, Roeskilde".

Og hermed sluttede den første årgang af „Avis for Roeskilde og omegn". Udgiveren havde bevist, at der var brug for en avis og også underlag nok til, at den var levedygtig.